

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

ZA UMETNOST IN ZA ZNANSTVO.

UREJA

DR. FRANČIŠEK LAMPE.

Z Bogom za narod.

IZHAJA DVAKRAT NA MESEC.

ZALAGA UREDNIK IN LASTNIK.

TISKA KATOLIŠKA TISKARNA.

Cena na leto 4 gld. 20 kr., pol leta 2 gld. 10 kr., četrť leta 1 gld. 5 kr.;
za dijake na leto 3 gld. 40 kr. Za Ameriko na leto 2 dolarja,
za Italijo 10 lir, za Nemčijo 8 mark.

Vsebina 15. zvezka.

	Stran
Ivan vitez Trnski (Spisal <i>Janko Barlè.</i>)	449
Ob drobni pesmi. (Zložil <i>Jožef Volc.</i>)	452
Kvišku. (Spisal <i>Fr. S. Finšgar.</i>) [Dalje.]	453
Ni kazalo. (Z naših gorá. — Spisal <i>Fr. Kočan.</i>)	460
S težko vrečo. (Zložil <i>Jožef Volc.</i>)	464
V Lourdes. (Piše <i>V. Steska.</i>)	465
Socijalni pomenki. (Piše <i>dr. Ivan Ev. Krek.</i>) [Dalje.]	470
Irenej Frid. Baraga, oče indijanske književnosti. (Priobčil <i>I. L. Bugar.</i>) [Konec.]	474
Književnost	477
<i>Slovenska književnost.</i> Pomladni glasi. — Knjižnica za ljudstvo. — Knjige „Slovenske Matice“ za l. 1898.: Cerknško jezero. — <i>Hrvaška književnost.</i> Knjige „Matice Hrvatske“ za l. 1898.: Poviest najnovijega vremena. — — Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena. — <i>Glasba.</i> Venček Mariji.	
Razne stvari	480
<i>Frančišek Peruci.</i>	

Na platnicah.

Pogovori. [Dalje.]

Slike.

Ivan vitez Trnski. (Fot. <i>G. & I. Varga.</i>)	449
Zadnji pozdrav mučenice. (Prizor iz amfiteatra v Rimu. — Slikal <i>Gabrijel Max.</i>)	456, 457
Hoja na lednik: Sproženo kamenje	466
Poleti v hladu. (<i>K. Beneš.</i>)	467
Pri vodnjaku	471
Indijansko misijonišče na Beli zemlji. (S slovenskim dušnim pastirjem.)	475
Frančišek Peruci	480

Listnica uredništva. Gosp. *A. G.* v *M.* Prejeli smo sliko, ki nam pa nič ne koristi. Ali nam ne morete oskrbeti klišeja, s katerim se je slika tiskala? Prosimo. — Gosp. *L. L.* v *K.* Prejeli. Upamo, da pride kmalu na vrsto. Kakor sami vidite in veste, smo vedno v zadregi zaradi tesnega prostora. Koliko stvari čaka, da pridejo na vrsto, a ne morejo! Ko bi mogli list razširiti! — Gosp. *I. A.* v *K. p. T.* Prejeli. Vaša volja je prav dobra, a Vaša pesem bi pri kritikih ne našla milosti, zakaj prav nič ni „moderna“. Morda kaj več na platnicah

Prošnja. Ker je *G. Pirca* knjiga: „*Vrtnarstvo s posebnim ozirom na obdelovanje in oskrbovanje šolskih vrtov. V Ljubljani 1888. Založila c. kr. kmetijska družba kranjska*“ že popolnoma pošla, prosimo vljudno one znance, ki jo imajo in bi jo lahko odstopili, naj nam na dopisnici sporočé, za katero ceno nam jo dadó. Jako bomo zanjo hvaležni, zlasti ako nam jo podaré. Ako nam jo pošljejo v križnem zavoju, naj denejo nanj znamko za 10 kr.

Vodstvo Marijanišča v Ljubljani.

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII. IX. X. in XI.
po 4 gld.

Ivan vitez Trnski.

(Spisal *Fanko Barlè.*)

L. 1887. je slavil Ivan vitez Trnski petdesetletnico svojega književnega delovanja. Hrvaški narod se je veselil tega dogodka; Hrvatice, Srbkinje in Slovenke, katerim je sivolasi pesnik posvetil svoje „Kriesnice“, so mu podarile zlat venec in v venec vpletle svoje iskrene želje: „da ga Bog blagoslovi svakom srećom i čim dužim životom“. Njih želje so se izpolnile. Pesnik je zdrav in krepak dočakal osemdesetletnico svojega rojstva. Prvi majnik letošnjega leta je bil pravi narodni praznik. Književniki, umetniki, zastopniki raznih društev in vse razumnštvo se je zbralo okrog slavljenca in mu na slovesen način priznalo njegove zasluge za hrvaško knjigo, prav kakor poje pesnik:

Narod Tvoj, evo, došo
preda Te,
nosi Ti hvalu, pjesmu
i slavu,
na visu Tvojih visokih
ljeta
lovorom vjenča sieđu
Ti glavu!

Pač popolnoma je zaslužil to proslavo Trnski, kateri nas po svojem delovanju spaja z ilirsko dobo, kateri je s svojimi pesmimi mnogo pripomogel k narodnemu preporodu in kateri ni v teku dolgih let nikdar odložil peresa. A da se njegove osemdesetletnice veselé tudi Slovenci, s katerimi ga je vedno vezala iskrena bratovska ljubezen, naj mu dokazujejo te vrstice.

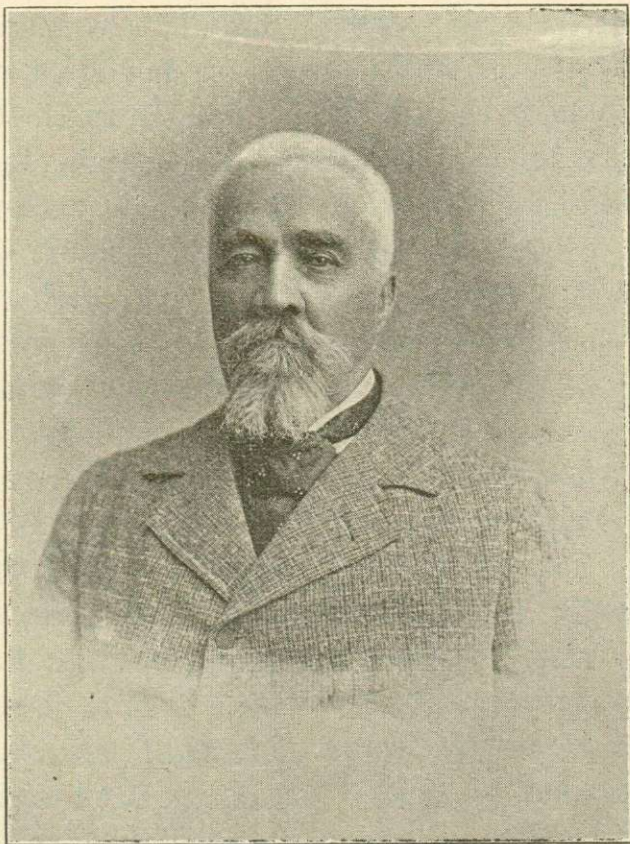
„Dom in svet“ 1899, šte. 15.

Ivan Trnski se je porodil dné 1. majnika l. 1819. v Rači, ne daleč od Belovara. Oče, kateri se je rodil v Novem gradu v Podravini, je bil učitelj, a umrl je, ko je Ivan dovršil komaj najstarejšo leto starosti. Tudi mati, katera je bila doma iz Gline, je umrla štiri leta kasneje in tako je Trnski, ki je že preje izgubil dva brata in sestre, ostal sam.

Prava sreča za Trnskega, da je prišel po posredovanju gjurjevškega župnika precej po očetovi smrti v zagrebško sirotišče. Po materini smrti ga je sicer zval stric, naj pride domov, da ga sprejme v zadrugo, če se oženi: a Trnski ni hotel več šole zapustiti, temveč se je učil z veseljem tako, da je bil vedno prvi dijak. Navdušene ilirske ideje so ogrele tudi njega, in začel je že kot dijak zlagati pesmi. Ko je dovršil gimnazijske nauke, ni šel v semenišče, kakor so želeli njegovi predniki in sorodniki,

ampak je najpreje poučeval pri raznih rodbinah, kasneje pa je odšel v Gradec in se ondi pripravljaj za upravo in poslovanje v vojni krajini.

Ko je l. 1841. dovršil nauke v Gradcu, se je vrnil v Zagreb, kjer ga je snubil Gaj za urednika „Danice ilirske“, vendar Trnski ni ponudbe sprejel, ampak je odšel za vežbenika k upravi drugega banskega polka v

Fot. G. & I. Varga.

Ivan vitez Trnski.

Petrinjo. Leto kasneje je prišel k prvemu banskemu polku v Glino, kjer se je seznanil z Jelačićem, ki je bil ondi polkovnik. Jelačiću se je Trnski kmalu priljubil, saj je hitro spoznal njegove sposobnosti: zato mu je izročil častna, a tudi težavna opravila. Tu je zložil Jelačiću ono znano pesem:

Ljubimo te, naša diko,
jer si glavar srcem blag,
iz roda nam jer si niko,
svima dobar, svima blag.

Napev pesmi je zložil Runjanin (ki je uglasbil tudi „Liepa naša domovino“), in pesem se je hitro razširila po hrvaški domovini. L. 1846. je bil Trnski že poročnik in je služboval v Maji in Vrginmostu. Dne 7. mal. srp. l. 1850. se je poročil v Jelšanah v Istriji s Slovenko Vilmo Lavričev, sestro odličnega slovenskega rodoljuba dr. Lavriča. Dve leti kasneje je postal nadporočnik in služboval od l. 1854.—1858. zopet v Glini. Od ondod je odšel kot stotnik v Mitrovico, potem v Belo Cerkev, a l. 1860. v Karlovec, kjer je bil prav zadovoljen in je mnogo pisateljeval. L. 1867. je prišel kot polkovnik k glavnemu zapovedništvu v Zagreb, bil nekoliko časa veliki župan nove županije belovarske, a kasneje je bil kot polkovnik pri generalu zapovedniku v Zagrebu, kjer je častno dovršil razne težke naloge. L. 1886. je prosil, naj bi ga umirovili, in od tedaj živi vedno v središču hrvaškem, v belem Zagrebu, a dneve svojega miru posvečuje jedino le lepi knjigi, zdrav in še vedno krepak na telesu, bister in svež na duhu.

Prve svoje pesmi je donášal Trnski v pregled Ljudevitu Gaju in Dragotinu Rakovcu, ki sta mladega darovitega dijaka še bolj navdušila za pesnikovanje. L. 1836. je zložil Trnski Gaju pesem, katere pa niso tiskali, in zložil jo v kajkavščini, dasi je bil po rodu čist štokavec. Veliko zadovoljstvo je obudila prihodnjega leta tiskana njegova pesem, zložena za god cesarju Ferdinandu. Odslej je bil Trnski jeden izmed najbolj marljivih sotrudnikov „Danice“. Njegove pesmi so bile tedaj med najboljšimi. Zložil jih je v

čistem, blagoglasnem jeziku, vsebina jim je bila prikupljiva in v domorodnem duhu, oblika pravilna. „Danica“ je pisala sama: „Malo ima novih ilirskih pisaocah, koji se s gospodinom Trnskim spraviti mogu, a jedva ga ikoj nadilazi“. Sicer so bili domoljubi takrat s pohvalami jako radodarni, vendar je taka pohvala zelo častna za mladega pesnika. Že l. 1842. je zbral svoje „Piesme“ (34 izvirnih, 15 prestavljenih iz nemškega), katere preveva ljubezen do domovine.

A sveta je dužnost svakome narodu,
da si svući svoje neda narodnosti;
jer š njom samo, š njome jeste kadar dosti,
da žurno dostigne, što mu 'e sveto žvanje —
jest, jest, uz svoj jezik — uz svoj uslobodu
pravo stić će svaki narod blagostanje.

Tudi ljubimske pesmi so zložene v istem duhu. Prevodi, največ Schillerjevih pesmij, so se mu dosti posrečili. Sam Vraz je pisal o njih (Kolo, II. 105): „G. T. dobro je shvatio duh originala, sa svojom ga individualnošću i (bi reko) prelio u naš jezik — tako umno, da se prijevodi njegovi čitaju lako, koliko da su originalne pjesme. Veliku bi zadužbinu g. T. učinio, da hoće, te bi u prevadjanju pjesama njemačkoga ljubimca napredovao, za koji posao zaista on izmedju sviju nas najviše sposobnosti ima.“ —

Od l. 1842—1850. se je Trnski manje oglašal v javnosti, vendar ni počival: proučeval je češko, poljsko, posebno pa rusko književnost, iz katere je mnogo prestavljal. Med drugim je napisal Puškinov životopis in predstavil njegovega „Kaukaskoga zarobljenika“, „Bahči-sarajski vodometa“, „Plemkinja kao seljanka“ in „Onjegina“. To delo je mnogo predelaval, a izdal je šele 1881. l. v „Matici hrvatski“. Bolje se mu je posrečil prevod „Kraljedvorskega rokopisa“. V Karlovcu je nagovoril dr. Jožef Vranicani Trnskega, naj zloži zbirko lirskih pesmic, s katerimi bi osvojil ženstvo za lepo knjigo in za domoljubno delovanje. Pesnik je prijatelja poslušal in začel priobčevati v karlovškem „Glasonoši“, ki ga je urejal Abel Lukšić, svoje „Kriesnice“. Te pesmi so obudile takrat veliko zanimanje, a ker se ni pesnik podpisal, bilo je mnogo popraševanja po pesni-

kovem imenu. Prvo knjigo „Kriesnic“, katere je Trnski posvetil „Sestram trojiem Hrvat-
ticam, Srbkinjam, Slovenkam“, je izdal Abel
Lukšić l. 1863., drugo Dragutin Kostinčer
l. 1865. Kritika je „Kriesnice“ prav laskavo
sprejela, še celo „Novice“ so prinesle l. 1863.
(št. 44. in 45) njih oceno iz peresa profesorja
Ivana Macuna, katera se končuje tako-le:
„To je obsežek „Kriesnic“ — prelepega dela,
o katerem sem ravnokar pisal. Po visokih
idejah, po globokih čutiljih, po vroči in
trezni ljubezni do našega naroda priporoča
se nam knjižica, kakor malo ktera v jugo-
slovanski literaturi.“ — Trnskega poezija ni
mehkužna; ne toži, niti ne joče, ko opeva
svojo miljenko in njene vrline; želi tudi v
drugih vzbuditi jednake vrline in navdušiti
jih za domači jezik in nesebično delo v korist
domovine in rodbine. Saj pesnik sam velevala:

Učimo jih slast jezika
ponos roda i vrlinu:
za čim drugim da ne ginu
nježna srca naših dikah.
Pa za volju svom će rodu
i u goru i u vodu.“ —

Tudi v „Kriesnicah“ kakor v vseh svojih
delih hoče pesnik učiti in vzgajati, pa zato
veli prav dr. Milivoj Šrepel („Vijenac“ 1899.
str. 287.): „Trnski je po svojoj pjesničkoj
fiziognomiji didaktik: zato je i u njegovoj
lirici tako zvučna tendencijozna žica — — —
Trnski ne piše za književne oblaporce, njemu
je pred očima i u srcu sam narod; pa s toga
u svojem književnom nastojanju ne leti poput
orla nebu pod oblake, nego se drži kao
lastavica domačega krova. Isporedite samo
Preradovićevo ‚Suho drvo‘ i ‚Odziv‘ Trn-
skog: oba su lirika, ali kolika razlika u
osnovnom shvaćanju svijeta i života! Pre-
radovića zanosi nemirno čuvstvo u tamne
krugove najviših životnih i ljudskih zada-
taka, pa ne nalazeći odgovora drugje, traži
ga i nalazi ga u spiritizmu. Trnski se drži
više zemlje, i po čudi i po uvjerenju nije
sklon odviše popuštati uzde pojedinačkim
težnjama srca i uma, nego videći, kako nam
je dobri narod još zaostao u kulturi, on si-
lazi k narodu, nastoji proniknuti u njegovu
dušu te mu njegovim načinom i njegovim

izrazom protumačiti životno ciljeve i uputiti
ga na dobro i na usavršavanje — — — —
Trnski je narodni, gotovo bih volio reći,
pučki učitelj. — — —“ Navedel sem te vr-
stice doslovno, ker dobro označujejo oba
pesnika. Pesmi Preradovićeve te vznesó in
ogrejejo, a čitaje Trnskega pesmi ostaneš
miren in hladan, dasi mu ne smeš zaradi
tega odrekati pesniške nadarjenosti.

Oba dela „Kriesnic“ je izdal Trnski l. 1882.
v drugi knjigi svojih „svakolikih djela“
(tretja knjiga še ni zagledala belega dne za-
radi slabega odziva). Tu je Trnski „Kries-
nice“ skrbno opilil in predelal, česar pa ne
odobrujem. „Kriesnice“ naj bi zaradi častit-
ljivosti in zgodovinskega pomena ostale kakor
so bile; v prvem izdanju se bolje srcu pri-
legajo in ti v svoji preprostosti bolje uga-
jajo. Manj se mu je posrečil tretji del „Kries-
nic“, katerega je pozneje zložil v slavo nekih
odličnih žen.

Zelo mnogostransko in zaslužno je Trn-
skega delovanje v „Vijencu“ — najstarej-
šem hrvaškem leposlovnem listu. Trnski
je „Vijenac“ od prvega časa pa do danes
krepko podpiral in si v jedenintridesetih letih
pridobil zanj velikih zaslug. L. 1868. je
s Perkovcem, Dežmanom, Jagićem in Pa-
celom sprožil misel o izdavanju tega lista
in mu posebno v prvih letih, ko se je bilo
treba boriti z mnogimi težavami, posvetil vse
svoje moči. Priobčil je v njem ogromno šte-
vilo izvirnih in prevedenih pesmij in povestij,
priobčeval članke o književnosti, o hrvaški
metriki in opozoril na razne jezikoslovne
napake. Iz hvaležnosti mu je uredništvo o
priliki njegove osemdesetletnice posvetilo vso
18. številko letošnjega letnika.

Trnski se sploh nikdar ni strašil dela,
kadar je bilo treba delovati v prid na-
rodu, za njegovo prosveto in prebujenje. Bil
je tudi l. 1868. pri utemeljenju prekornega
društva sv. Jeronima in deloval v njegovem
odboru čez dvajset let. Ko je izprevidel, da
bi trebalo podati narodu pouke v pripovedni,
poljudni obliki, napisal je l. 1871. „Učitelja
Dobrašina“ in podal v njem obilo zdravil,
kako se morajo izlečiti poglavitne narodne

rane. Ker je sam vzrastel med prostim narodom in toliko let med njim deloval, mogel mu je pač k srcu govoriti, in je s to knjižico postal res pravi narodni učitelj.

Od novejših del moram omeniti Trnskega večjo epsko pesem: „Ana Lovićeva“, katero je izdal l. 1890. v posebni knjižici (str. 104). V njej je opisal, kako je neka Ana Lovićeva l. 1830. izdala Kostajničane Turkom zato, ker je neki Janko Djetelić prezrl njeno ljubezen. Ljudje so bili ravno zbrani v frančiškanski cerkvi pri sv. maši. Pri povzdigovanju je dala ona skritim Turkom znak, da so napadli pobožni neoboroženi narod, kateri ni nič hudega slutil, in vse poklali. Samo mašnik je po ljudskem pripovedanju s svetim Rešnjim Telesom čudežno nekam izginil; kam, ni vedel nihče. To pesem je Trnski zložil z velikim navdušenjem, zato so se mu neka mesta res prav posrečila.

V novejšem času so se začeli Hrvati bolj zanimati za prirodno krasoto plitvičkih jezer. Trnski sam vsako leto zahaja tjekaj in mnogo dela v to, da občinstvo vsako leto obiskuje ta gorska jezera. To in pa lepota jezer mu je navdahnilo 28 sonetov, katere je izdal v posebni knjižici „Jezerkinje“ (l. 1896., str. 32) veleč:

Veličam Višnjeg, blažen sam posvema,
što milost Božja, veća od svih miera,
nanizala nam povorku jezera
divotâ, kakvih na svem svietu nema!

Posebej je natisnjena tudi Schillerjeva „Pjesma o zvonu“. To je tretji njegov prevod te pesmi, kjer se je držal metra, kateri je v izvirniku; prvi prevod je bil že v njegovih „Piesmah“ l. 1842.

Kot prelagatelj ima Trnski častno mesto v hrvaški književnosti. Od večjih prevodov moram imenovati tudi Halmovega „Sina pustinja“ in Grillparzerjevo „Valovje mora i ljubavi“.

Trnski je storil, kar je mogel. Kakor malokdo je uporabil darove, katere mu je Bog podelil; čez šestdeset let ni odložil peresa, deloval je nesebično in mnogostransko; kjer je videl, da ga potrebujejo, tje se je postavil, ne zaradi slave, nego zaradi dobre stvari. Upokojen je pustil službenâ opravila, a pesmij ni odslovil. Milo nam je, ko opazujemo osemdesetletnega starčka, kako zлага pesmi, milo nam je, ko se ob enem spominjamo dobe preporoda, slavnih ilirskih časov in onih mož, kateri so ž njim skupaj delovali v probudo in omiko naroda, katere imamo zahvaliti, da smo tamkaj, kjer smo. Naj sodi Trnskega pesmi kakor kdo hoče, narod mu je večkrat jasno in odkrito priznal, da ume ceniti njegove zasluge za hrvaško knjigo, in to je prav. Čast takim možem! Naj zato njemu namenim besede, katere je on pred kratkim (št. 25. „Vijenca“) posvetil „Uspomeni Puškinovoj“:

*Evo mu slavja, viline priznaje skromne,
njegov je srodni glas sbližio narodu nas!*

Ob drobni pesmi.

Poglej, poglej, čez dolge čase
spet duše trudne rahel cvet:
na belem lističu pred mano
oj pesem drobna tu je spet!

In jaz sem menil, da za pesmi
že zdavnaj več ni plodnih tal
v tej pusti duši, kjer mi klila
nekóč je pevska mnoga kal.

Pa vsaj razklene včasih tudi
oskromen cvet se vrh čerí,
dasi nikdó mu ne priliva,
dasi nikogar ne vedri . . .

Jožef Volc.

Kvišku.

(Spisal *Fr. S. Finžgar.*)

(Dalje.)

VI.

„Pojdiva nad slap!“

„Ali se upate, gospica?“

„Upam? Ha, ha!“

Margita je že zbežala po peščeni, mokri stezi pod nagnjeno veliko skalo, čez katero bobni v belem curku Peričnik. V tankih nitkah je voda curela skozi skalo, in te vodene nitke so se na dnu razredčile in kakor tanek niz prosojnih steklenih jagodic dolble v vlažnem pesku majhne jamice. Iz kotla, kamor je gromel slap, se je pa dvigala bela, penasta megla in legala na opolzle kamene, na zelene gabre in jelše ter močila njih listje z večnim dežjem. A Margita se ni menila za ta vodeni prah, ne za vodene nitke pod skalo. Hitela je za slapom urno in gibko ter ni hotela počakati Anteta Lacingerja, kateri ji je ponujal roko v oporo in solnčnik za streho. Prišla sta na nasprotni breg pod pršečim slapom in tam otresala roso in debele kaplje z obleke.

Margita se je naslonila na smrekovo ograjo in dolgo nemo zrla v to vodno šumenje. Val za valom je padal razpenjen in čist kot kristal na mogočne skale, razbijal se tam na milijone solnčnih studenih praškov, ki so se dvigali in padali, premetavali se in vreli, plesali v zelenem tolmunu in boreč se in zvijajoč hiteli čez kamene po strmini navzdol. In iz te kotanje je bobnelo in šumelo, da se ni razumela beseda, in grom slapa je odmeval po ozki gorski dolini.

Margita je slonela in slonela, Lacinger je pa stal ob njej in ni si je upal dramiti. Objemal je ta šum vso njeno dušo, objemal njeno celo srce, da se je zatopila in pogreznila v te valove, da se je kopala njena domišljija v teh belih vrtincih, iz katerih se ji je zdelo, da se dvigajo prozorna telesa vodnih

deklic, pogorskih vil, ki gledajo tako vabljivo in mamljivo, razpenjajo bele roke in iščejo, koga bi pritisnile k sebi, da bi se raztopil v neizmerni dražesti — a zopet odletajo in se izgubljajo v zrak in nove, čarobnejše vstajajo iz zelenega tolmunu. To šumenje in kipenje, ta nepretrgani živi vodeni tok je zamamil njene oči, v sencih jo je nekaj mehko gladilo in božalo, skale so pričele divji ples, drevesa so se sukala in kot Erinije besnela z dolgimi vejastimi kitami —. Margiti se je zdelo, da mora z njimi, da mora v ta ples; krčevito se je oprijela ograje in bolešno vzdiknila, da je Lacinger, ki je bolj opazoval njo kot dobro poznani slap, priskočil in komaj še ujel solnčnik, ki ji je zdrknil iz roke, vzdramil jo in skrbno vprašal:

„Kaj je, gospodična?“

Margita se je stresnila, obrnila od slapa proč, zatisnila za trenutek oči, potem pogledala Lacingerja, pogledala ga z globokimi očmi, pomolčala, nato pa rekla:

„Sedaj umem, kaj se pravi:

Halb zog sie ihn, halb sank er hin — —.“

Mehanično je nato prišla za ročnik solnčnika, katerega ji je ponujal Ante, in zopet molčala. Na obrazu se ji je brala globoka melanholija.

V duhu je še zrla to vrtenje slapovo, ki ji je bilo živa podoba življenja. A dalje in globlje ni hotela razmišljati. Ozrla se je, kakor bi se hotela otresti teh mučnih mislij, na nasprotni breg in vprašala Anteta:

„Ali še ni onih za nama?“

„Ni jih še videti, gospica.“

„Torej pojdiva nad slap!“

In šla sta po strmi stezici, ki je vedla preko skalne brežine kvišku strmo in nevarno. Lacinger je šel naprej in vodil Margito za roko; on je bil vaje takih kozjih

potov, ker je bil dober hribolazec. Dospela sta srečno na vrh, na ono ravnico, kjer stoji tik ob prepadu majhna smrečica, od koder se vidi po celem curku do tolmana in še dalje po dolini, kjer šumi mrzla Bistrica.

Prav tedaj so se prikazali drugi izletniki, ki so bili dosti zaostali za Margito in Lacingerjem: gospa pl. Albeni, tetka Tera, kapitanka, prednica Gabrijela in dva sinka gospe Albenijeve. Ko jih Margita zagleda, prične tleskati in huškati, da je opozorila gospe na svoje vzvišeno stališče. Toda gospe ji niso ploskale, ampak so se tresle groznega strahu in bojazni. Tetka Tera je tarnala in se jezila na Lacingerja, da zapeljuje Margito na tako nevarne kraje. Tolažila jih je prednica Gabrijela, češ da je Ante zanesljiv vodnik, in se ni treba bati ničesar. Migale in vabile so jo k sebi. Margita je spoznala njih nervozno bojazen in to ji je — nagajivki — jako prijalo. Vsa hipna melanholijska je izginila, in bila je zopet vesela in razposajena. Lučala je kamenje v vodo, klicala odmev, pela, tleskala in nazadnje se vsedla na zeleno trato.

„Gospica, kličejo naju, pojdiva!“

„Ah, jaz ne morem od todi, dvignite me!“

Lacinger ji je podal roko, kot bi verjel njeni hlimbi. Ali predno se je dotaknil njenih prstov, skočila je že kvišku in se mu poravno smejala.

„Torej pojdiva!“ je dejala. „Pojdite naprej, da me ulovite, če padem.“

Lacinger je slušal in šel stopinjo za stopinjo pred Margito ter pazil vsak trenutek nanjo, da bi ji mehki čevlji ne izpodrsnili na strmi stezi. Srečno sta prišla čez skalo do mehkega, razsipnega sviža.

„Od todi zletiva! Letite naprej — jaz za vami!“

„Pazite“, je še dejal Ante, in zašumel je pesek ter se pokadil izpod nog. V trenutku je bil na oni ograjeni ravnici. Margita je še stala v bregu. Potem je pa zavihtela solnčnik in sfrčala kot mehkokrili metuljec po pesku. Ante je pa razprostrl v dnu brežine svoje roke, kot bi jo hotel ujeti. In res. Margita je pribežala naravnost proti njemu z veliko

naglostjo; a on se ji je umaknil na stran ter jo ujel za roko, da sta se kakor na plesu parkrat zavrtela v kolobarju.

„Hvala lepa!“ — — —

Izpustila je njegovo roko in odšla sta čez brv h koči, kjer je bila ostala družba.

„Margita! vratolomnica, kaj misliš? In vi, gospod doktor, vi ste predrzni, da vabite Margito v tako opasnost! Nič več te ne izpustim iz vida. Ah, mama bi bila omedlela, da te je videla na oni skali!“

„Tetka, ne bodi huda! Saj ni nič nevarno! Ti se vsega bojiš! Saj nisem otrok, saj pazim — — —“

Margita se je dobrotljivo in ljubko laskala tetki in jo hitro zopet spravila v dobro voljo.

Sedli so v lopici krog mize, in vratar Marko, katerega so vzeli s seboj za nosača, je razložil po mizi iz težke košare izbornih jestvin in nekaj butelj. Potem se je pokorno oddaljil, obstal za neko smreko in potrpežljivo čakal, kdaj ga pozovejo, da pobere in naprta plêde, ogrtače in ostanke ter si od njih privošči tudi sam kako na pol oglodano račjo kost.

Hoteli so piti vodo.

Ante je bil takoj pripravljen, da gre ponjo. Vzel je prazno buteljko in stekel po stezi proti slapu.

„Nikar, gospod Lacinger, ne trudite se, saj je Marko tukaj!“

Lacinger je pa že odšel in ni slušal Margite.

„Kako se bojite za tega plebejca“, menila je gospa pl. Albenijeve. „Naj bo vesel, da je z nami, saj uživa plačilo, torej treba mu je, da se potruži!“ Gospe Albenijeve se je videl na licu oni prezirljivi izraz, kateri dokazuje, da velja le plemstvo in bogastvo. Vse drugo je pa poulična druhal, nizko suženstvo, katero ni vredno, da se ga dotakne njena noga, v kateri teče žlahtni sok plemenitega rojstva.

„Oprostite, milostna, gospod doktor je plemenita duša, izobražen in nadarjen mož. Da je reven, zato ne more kaj.“

„Oho, Margita, odvetnica plebejcev! Kaj poreče Lotar? Čakajte, jutri — saj pride

jutri — kaj ne, tetka, — jutri vas zatožim! On si že privošči tega študenta, da bo videl, kaj je on, in kaj smo mi odlični krogi!“

„Milostna, ne bojim se tožbe čisto nič. A vedno bom občudovala moža, ki iz nič nekaj postane, ki je, kar je, sam iz sebe, ki se z jekleno voljo povspne čez vse zapreke in doseže svoj namen. Kdor ima v zibko nastlanih cekinov in na izbero prilik, temu pač ni umetnost, da kaj doseže; samo oči odpre in roko iztegne po sreči in jo ima!“

„Margita, hvalim vaše nazore. Kar je vredno čislanja, to moramo čislati na vsakem, na siromaku prav tako kakor na plemiču.“

Prednica se je osmelila in proti Albenijevega potegnila z Margito.

Ante se je vrnil.

Pogovor je bil zopet vsakdanji, o gorah, ki so molele rtaste glave kvišku, o planinah, o vremenu — —, bil je pač pogovor brez barve, plitek in plehek, ki se govori samo zato, da se nič ne pove; ko se rabi jezik za to, da se zakrije, ne odkrije to, kar človeško srce misli in čuti. —

Odšli so.

Ante je šel z Margito. Ali strogo ji je teta naročala, naj ne bežita kot poprej, da se ne segrejeta in ne prehladita; slušala sta le deloma. Mlada in iskra noga, burna kri in priletne kosti — to se pač ne ujema.

„Jutri pride ženin, gospica, čestitam vam iskreno. Prednica Gabrijela mi je povedala.“

„Prosim vas, molčite.“

Ante je bil iznenajen.

Šla sta nekoliko časa tiho drug ob drugim.

„Kako bode kmalu srečni!“ Lacinger je kršil Margitino prošnjo.

Margita je s solnčnikom odsekla glavico velike kresnice in pritajno vzdihnila, Ante si je ni upal dalje motiti.

„Ali ste opazovali slap, gospod doktor?“

„Že velikokrat, gospica!“

„Mislim, če ste se že kdaj tako uglobili v to šumenje, tako s celo dušo, da niste nič videli — nazadnje še slapa ne?“

„Da, da, tudi jaz sem že sanjal ob slapu.“

„Sanjali? Meni se pa skoro to niso zdele sanje, ampak živa, istinita podoba življenja!“

„Taisto sem čutil tudi jaz!“

„Povejte mi, kaj ste čutili?“

„Ta ozka struga so različne razmere, katere pahnejo človeka v življenja tok, da mora plavati po njem, plavati in kopneti hitro dalje in dalje jednako nemirnemu valu, katerega je rodilo solnce na sneženih poljanah. Ko misli, da je že priplaval do mirnega vznožja, tedaj je treba odločilnega skoka, in ta usodni skok! — Koliko se jih razbije kakor kipeča voda ob stenah in izginejo, propadejo. Vse nadeje, vse upe jim ugrabi neugodni trenutek.“

„Da, da, gospod Lacinger, resnično: mi smo igrača v valovju življenja, mi smo brez svobodne volje kot voda v strugi: ali se vam ne zdi tako?“

„Da bi bili brez svobodne volje — nikakor! Toda razmere, okoliščine, zapreke, nasprotstva, — to so faktorji, katerim se tolikokrat klanjamo in delamo to, kar nam ni po volji, kar nam ne ugaja. Sicer bi se lahko uprli, a naša volja je največkrat preslaba za to. Mnogokrat je pa strast v nas tako silna, da ne slušamo nasprotnega mnenja treznega razuma, in tedaj smo res igrača valovja, katero nas navadno uniči, ako se pravočasno ne streznemo in ne iztrgamo iz vrtinca.“

„Verujte mi, da pogosto to razmišljam. Ali zame to ni. Po takem razmišljanju sem pobita, nemirna, često bolna. Tega seveda nihče ne ve in tudi sluti ne, da bi otročja Margita mogla modrovati. Resnica je pa vendar. Zaradi tega močnega vpliva si tudi redno izbijam take misli in se izkušam raztresti in telesno utruditi, da me ne napade ta čudni pesimizem. Tedaj pustiva midva modrovanje. — — — Kaj drugega!“ — —

„Jutri pride moj brat Adolf; jurist je kot vi; morda ga celo poznate, saj je bil prvo leto na Dunaju.“

„Adolf Ladič!“

Lacinger je menjal barvo in moral je zbrati vso silo, da tega ni zapazila Margita. Že prvič, ko je prišel v dotiko z njo, se mu je vzbujal neki neljub spomin. A zadušil ga je. A sedaj mu je vstal na novo, vstal

živo in krepko, da bi bil Lacinger najrajši pustil Margito in bil sam, sam v gozdu, ob slapu, v sobi — samo sam, kjerkoli. Toda ni mogel.

„Adolf Ladič“, je ponavljal, „najbrže ga poznam. Jedno leto je bil na Dunaju, potem ga nisem videl.“

„Sedaj študira v Gradcu.“

„In gimnazijo je dovršil — —?“

„V Trstu!“

„Da, da, pravi je, poznam ga.“

„Kako bo vesel, ko dobi tovariša!“

„Gotovo, gospica.“ Lacinger je lagal.

„Bodete videli, kako se je izpremenil in o svoji izvoljenki sam kaj pove.“

„Izvoljenki? Morda že zaročen?“

„Ne in da! Ali bržkone bo tako prišlo. Bogata je, odlične rodbine — sicer pa nič posebnega: mislite si dijametralno nasprotje od mene: koketa, plesačica, hlastačica poklonov — brrr! — — Ali, kako je grdo, ker opravljam, kaj ne?“

Nerodna telega jima je prišla nasproti, kar je bilo Lacingerju silno všeč, da ni bilo treba odgovarjati, ker je moral skrbeti, da sta se ognila na strmec v ozki zagati, skozi katero je vlekel siv vol kruleče gare.

VII.

Po grajščini je vladala grobna tihota, samo luna je ogledovala polno lice v nebrojnih valčkih grajskega potoka, ki je šumljal melodijozno, skrivnostno, kot bi se zavedal, da vsniva pokojno veliko družino ogromne grajščine. V travi je žarela tu in tam kresnica z belo lučko, nekatera švignila po zraku kakor majhna zvezdica, a kmalu zopet kot utrinek padla v travo.

Nad tem mirom se je bočilo nebo, katero je črtala blede rimska cesta; ob njej je na iztoku in na zapadu gorelo milijon iskrivih zvezd.

Ante je slonel pri odprtem oknu, podpiral si z obema rokama glavo in gledal v veliki voz, ki se je peljal po nebu nad grajščino.

Prijala mu je nočna tihota, prijal ta sveži, gorski vzduh.

Bil je zamišljen, globoko zamišljen za tri leta nazaj. — — —

Podolgasta miza. — — Ob njej sedijo njegovi tovariši vseučiliščniki. Protivinsko pivo se peni v okroglih vrčih. Pečenka diši od njegovega soseda. Družba je živahna, vesela, bučna. Čaše se praznijo, boljši pivci pijejo, in zopet se ziblje sveža, peneča bledorumena tekočina v čašah. On sedi, nem,

molčeč in pobit pri tej mizi. Teden dnij je že brez novca. Teden dnij strada in se prileplja prijateljem, da si za silo utolaži glad in žejo. Tovariši so ga poznali, da je čudak, filister, ki neče živeti ž njimi. On je pa molčal in odgovarjal z bolestnim smehom. Vedeli so, da je siromak, a tudi znali, da dobi na posodo. Toda on ni prosil, ni hotel prositi, ker je vedel, da bo težko ali celo ne bo

mogel vrniti. Četudi je bil mlad, vendar je bil značajan, moški.

A glad, stradanje, to muči, to ulomi vse sklepe, vsak ponos, in človek prime za vsako ponudbo, poniža se in potrka, dasi ga je sram, in sprejme vsakatere pogoje. Življenje je vendarle življenje. In zato, da človek živi, da si ohrani največje bogastvo, zato stori vse, čisto vse. Kolikokrat mu je pomoč,

Zadnji pozdrav mučenice. (Prizor iz amfiteatra v Rimu.)

Slikal Gabrijel Max.

da živi, samo nova zadruga na vrat, novo breme na pleča, ki teži in večja življenja težo in ga morí kruto! Ali vendar človek hoče živeti, smrt je bridka.

Ante je vzel iz žepa zapisnik. Iz njega je padla fotografija in obležala pred njim na mizi, pred njim — lačnim, brez večerje, ob prazni čaši. Glavo si je podprl z dlanjo in gledal v sliko, zatopil in poglobil se vanjo, da je pozabil glad, izbrisal si iz spomina žalostni stan in se napajal in naslajal ob teh očeh, ki so ga zrle iz slike, ob ustnah, ki so skozi majhni smešek dihale toliko sreče in blaženstva. Trpel je, stradal — ali ko je v zdvojenosti videl njo, videl Ando, katera ga bo osrečila, katera ga hoče osrečiti, tedaj je trpel in stradal bolj potrpežljivo, učil se z večjim ognjem.

Njegov sosed si je otiral s servieto ustnice in majhne brčice, natakara je pobirala izpred njega krožnike. Krepak požirek piva, nato si je zmotal cigareto in opazoval Anteta. Skrivaj je gledal lepo Ando, oči so mu plamtele in kar použivale majhno sliko. —

„Od ljubezni ne boš sit“, nasmeje se Lacingerju sosed Ladič in ga vzdrami s kormolcem.

„Materijalist, cinik!“

„Hahaha! Tako je! Pa pij v svojih idealih pivo, če hočeš: boš videl, če bo kaj izdalo in zaleгло!“ Zopet je pil v dolgih požirkih.

Ante je molčal. Peklo ga je, glad ga je mučil.

„Nevoščljivec! Ali se ti je ljubi Ande, kaj ne?“

„Anda je tvoja, kaj to meni koristi!“ Ladič se je sklonil na mizo in zrl Lacingerju v lice. Pričel je govoriti mačje, zapeljivo prijateljski.

„Tovariš, veruj mi, da bi jaz dal za Ando vse, čisto vse; povem ti odkritosrčno, da jo ljubim, ljubim tako ali še bolj kot ti. Veš pa, da sem pošten, in ker vem, da ona ljubi tebe, ne hodim ti na pot, ne kršim ti sreče. Toda nekaj mi lahko storiš. Ti imaš sliko in imaš Ando. Jaz nje ne morem imeti, a imél bi rad vsaj sliko; to bi číslal, to ljubil, to hranil in oboževal kot najjasnejši vzor!“

„Vzor? Pa si materijalist?“

„Fraze! Beži, vsi smo jednaki. Kadar pijemo in jemo, smo materijalisti; kadar ljubimo, idealisti. Seveda je ljubezen različna: Ta se zaljubi v suho zlato, oni v pijačo, drugi se pa zagledamo v ženske. Ali vsakemu je to, kar ljubi, vzor, in popolnejši vzor je menda vendar takov živ angelček, nego trda vreča židovskih cekinov ali klet polnih sodov.“

„A vedno si pravil, da tudi ženske ljubiš jedino le materijališko, praktično, da se ljubezen ne spočne vsled osebnosti, ampak vsled razmer, vsled denarja, dote.“

„Ti si čuden! Ali ne veš: *Primum vivere, dein philosophari*! Toda vzpričo temu ti dokazuje ta moja tajna ljubav, katere nisem nikomur razodel razven tebi, da sem vendar-le velik idealist — morda večji nego — ti!“

„Nocoj, kaj ne! — A jutri?“

„Ti me ne poznaš! Ali sem kdaj tako govoril s teboj kakor danes?“

„Zares še nikoli.“

„Nikoli, in z drugim tudi nikoli. Jaz vem, da si ti lačen in žejen. Stavim ti torej ta-le predlog, ki ti dokaže, da se skrajnji idealizem in materijalizem dasta združiti. Kar sem ti že prej rekel, ti tako-le predlagam: Prodaj mi — sliko Ande!“

„Lepo te prosim, ali misliš, da sem slepar?“

„Nič slepar, ampak modrijan povsem pametnega kova in kroja. Ako mi odstopiš mrtvo sliko, zato boš ti sicer materijalist, toda idealni. In jaz jo potem kupim in bom potem materijališki idealist. Povedal ne bom nikomur, to je seveda častna stvar zate in zame. Ti boš kasneje dobil drugo od Ande, in ko ji čez več let poveš to anekdoto, tedaj bo vesela in poreče: Da sem ti le koristila — le pomagala . . !“

Ladičevi sofizmi so zapredli Lacingerjevo misel kakor pajek muho. Ali bil bi jih raztrgal in se gotovo izmotal iz njih, da ga ni trl glad, ni mučila beda in se za teden dni ni upal dobiti od nikoder pomoči. Zmagal ni v tem boju Ladič, zmagal je glad. Tešil

se je s tem, da ne trpi čast Ande, ne njegova, saj vse ostane tajno. Še jedenkrat je pogledal sliko, še jedenkrat jo poljubil vroče in strastno, potem je izginila v žepu Ladičevem.

Ante pa je večerjal in pil, pil in večerjal cel teden za Andino sliko.

Za teden dnij je srečal Ando na ulici. S koliko radostjo, ljubeznivostjo se ji je bližal in jo pozdravil! Toda Anda mu ni odzdravila, prezirala ga je kot človeka, katerega še ni nikdar videla, ne, še huje: kot človeka, katerega je poznala nekda in ga celó čislala, a sedaj ga toliko bolj zaničuje in prezira.

V Lacingerju je vse zavrelo. Obstal je na ulici in gledal za njo, potem pa hitel, besnel in se kot obupa pijan opotekal drgetajoč na vsem životu. Grozovit sum mu je vstal v duši. Spomnil se je prodane slike, spomnil svojega koraka, do katerega sta ga prisilila glad in prelest tovariša; vest ga je pekla in mu očitala, da je omadeževal svoj značaj, da Ande sploh več vreden ni, da je ravnal do celā podlo in nizko.

Napisal je silno dolgi in solzni „confiteor“ — a raztrgal je pismo, hodil po sobi gori in doli, prijemal se za glavo, pritiskal jo na šipe in topo zrl skozi okno.

„Ne, ne, on me ni izdal; beseda, častna beseda ga veže, da je stvar tajna. To je nekaj drugega. Anda me morda videla ni, zamišljena je bila, zagledala se je v kak pouličen predmet in izgrešila moj pozdrav.“

Vzel je novo polo in pisal ljubezenski kot nekda; le na koncu jo je vprašal, če ga ni videla, ko jo je pozdravil.

Z najboljšo nado je oddal pismo in šel v kavarno, kjer je redno igral billard Ladič. Upal je, da spozna iz vedenja Ladičevega, ali je kriv, ali je izdajica, ali ne. Sedel je dve dolgi uri, prebral kopo časopisov, nagledal se mimogredočih ljudij — a Ladiča ni pričakal.

Drugi dan je nestrpno želel pisma. K predavanju ni šel. Vsaka stopinja ga je razburila, vsako zvončkanje na hodniku mu je

bilo neznosno. Brati ni mogel, sedeti se mu ni dalo. Nervozno je odpiral knjigo za knjigo, zapiral jo zopet in predeval na mizi ter hodil in hodil po sobi, postavil pri oknu, posluškal pri vratih.

Pričakal je vendar.

Odprl je drobno pisemce, prebral hipno jedno samo usodno vrstico, prebledel, sedel na stol, oči so se mu besno vrtele, planil je kvišku, pismo vrgel od sebe, roko stisnil v krčevito pest in kakor tur zakriknil: „Prokleti Judež!“ — — —

Iz razganjenega pisma na tleh je pa nemo gledal v strop kratki stavek tanke ženske pisave: „Kdor prodaje mojo sliko, prodal bi tudi mene!“

Lacinger se je stresnil v oknu, da mu je komolec zdrsnil ob zidu, tako živo se je uglobil v to prošlo zgodbo življenja.

Torej ta lopov, ta slepar pride jutri! Kako ga bo sprejel? Ando mu je izneveril, laskal in hlinil se ji, dokler se ni našalil, potem jo pustil in odšel, in sedaj se ženi in zaročuje zopet drugodi. Zakaj? Zato, ker je njegova miljenka, tako je rekla Margita, plemenita in bogata, sicer pa nič posebnega. Materijalist! Nevesta mu ne bo družica, ne plemenito bitje, v katero bi izlil celo svojo dušo, ampak golo sredstvo do materije, sloka lestva, da se po njej vspne kvišku! Kvišku mora: kako, to je pač vsejedno. Kaj koristi talent, delo, nadarjenost, poštenost? Ha — lokavost, prelest, hlimba, protekcija — in — in denar — to so činitelji, s katerimi se računa dandanes, vse drugo sodi v neresnične romantiške povesti za stare device, ki jih ljubijo samo mačice in psički, drug nihče ne.

Anteta se je polaščal silovit pesimizem, izgubljal je vero v krepost in čednost, jezen je bil na ves človeški rod, jezen sam nase, jezen na svoje rojstvo, jezen na ves trud in napor, ki ga je prebil s toliko energijo — in vse to mu ne bo koristilo, on ne bo mogel kvišku.

Tudi Margita mu ni več prijala, čeprav je čutil, da mu ugaja, da jo občuduje, skoro

preveč, da se zanima za njo, in da bi bili brez nje ti zidovi pusti in dolgočasni. Ha, sestra njegova — taista kri, prav taka varalica, samo da je vpričo svoje mladosti izredno lokava, prikrita!

Lacingerja se je lotil oni duševni trenutek, ko obspe človeško dušo neprozorna

tema dvomov, katere mu podaje razburjena domišljija, ona tema, ki mu zlomi vsako silo, uniči trezno mišljenje in ga spre z vsemi nazori ter muči na smrt.

Živčno utrujen je legel, nad njim so pa pluli milijoni tisočletnih zvezd po vesmiru brezčutno in hladno. (Dalje.)

Ni kazalo . . .

(Z naših gorá. — Spisal Fr. Kočan.)

Iz doline se je čulo zvonjenje — toda le, če je slučajno veter potegnil po strugi gori in še to le v polahkih tresajih, pojemajoč in gubeč se v ozračju.

Stari Mihol — dosedanji gospodar na Kumrovini — je odmolil, kakor in kolikor je imel navado moliti zadnje čase, ko je moral zaradi bolezni celó ob nedeljah ostajati doma. Z jedno nogo — z bolno namreč — je klečal na stolu in s komolci se je naslanjal na mizo. Skozi malo, zakajeno okence pa je gledal prosto doli po kotlini.

Danes ni bila nedelja, tudi praznik ne. — A nekaj drugega je bilo: Kumrov Anže in pa Tirova Polonica sta se zaročila pred tedni in se poročila danes, prav tedaj-le.

„Opravilo bi moralo minuti vsak čas“, je mislil Mihol. Odprl je okence in pomolel glavo na prosto. Slišal ni več dobro — šlo mu je na šestdeseto —, zato je zasuknil glavo gori proti gabrški cerkvici in nastavil levo uho zračnim tresajem, ki bi imeli priti iz doline. Pri tem je malce zijal, da se mu je zaradi pomanjkanja zob očrtala krog ust mala doliničasta globina.

„Bo!“

Potem je pomolil še za srečo mladih novoporočencev.

„Tako!“

In nato ga je nekaj gnalo, češ: ven bi šel pogledat, ali kmalu pridejo . . .

V izbi je bilo temačno. A zunaj se je umikala jutranja megla solnčnim žarkom.

Šel je.

Vendar je bilo še dokaj hladno in mrzlikavo. Tako je v pomladnih jutrih sploh po naših gorah. Veter je otresal roso raz drevje. Tje doli v ravan se je lijasta kotlina širila bolj in bolj; to pomlad se je bila porastla z zelenjem nenavadno zgodaj in dokaj bujno. Po ravnini pa — se je videlo — je poganjalo zelenje še gosteje. In iz zelenja globoko doli se je rdečila kakor na izpremembo streha farnega zvonika.

Od tu se je čulo zvonjenje — toda le še v posameznih presledkih.

O — tje doli si je želel Mihol zopet enkrat! Od lanske jeseni — tedaj ga je bila ošnila smreka tam v Loméh — se ni premaknil pol ure od hiše. Celo danes je moral ostati za variha doma.

Hm — a vendar je bil v mislih doli — doli-le . . . Mislil je na Anžeta, mislil je na Polonico, mislil — no — stalno ni mogel misliti na nič: — veselo nemiren je bil, ali pa nemirno vesel — vse ob enem . . .

„Glej, kdo bi bil mislil!“ si je dejal, „kako kmalu se je naredilo! Še kazalo ni tako, a vendar, naneslo je tako. In prav je tako!“

Stopical je v hišo po kožuh in potem — ni mogel drugače — zavil jo je tje na hribček nad ovinkom. Tam mimo je držala pot iz doline.

Med tem je bila izginila megla do cela in zablisknilo se je sedaj tu, sedaj tam po rosnih vejah.

Mihol je bil vesel. No, in kako ne! Hm!

„Ali je kaj kazalo?“ se je vpraševal.

„Nič, prav nič! Še tedaj ne, ko je bil odšel Anže k vojakom.“

Kaj človeka vse zadene!

Ono jesen so mu bili potrdili Anžeta. Mihol je bil slaboten že tedaj, in Barba priletna; pa samo tega sta imela, samo Anžeta. To je bil udarec!

No, župan doli v dolini je obetal, češ: „Izpustili ga bodo; vidva sta slabotna in dom je obširen!“

„Bog daj!“ — je želel Mihol.

Odslej se je upiral s posestvom sam. In Barba je delala, moj Bog, jokala, pa molila za Anžeta.

Kolikokrat sta govorila o njem!

Da bi pač izdale kake prošnje! Da bi prišel res — posestvo bi mu izročila — brez skrbi in v dobre roke bi je izročila — in potem bi mu pomagala pri delu dotlej, da se oženi, ali kar že . . .

No, oženi! Posestvo na Kumrovini je bilo trdno že od nekaj. In Anže! Pošten in moder fant je bil vedno. Nihče mu še ni očital ničesar.

Ali izbiral si bo sam — tako sta sklepala — branila mu ne bodeta in prigovarjala tudi ne kdo ve kaj. Izbral si bo pač sam najbolje. Dobro in pridno ženico bo privedel v hišo, in na starost jima bo še kaj postregla, obema . . .

In ob takih prilikah šo ušle Miholu misli kar tako na Tirovo Polonico.

Tirova Polonica je imela tedaj osemnajst let. Zrastla se je bila vitko in na visoko in v značaju ji je ostalo nekaj iz otroških let: tisto udano in prikupljivo vedenje namreč. Doli niže sta stanovali in gospodarili Polonica in njena mati. Pa na Kumrovino sta hodili pomagat delati ob žetvi, ali sicer, kadar je bilo dela veliko. Polonica ni bila napačno dekle; zadnji čas se je hodila šivati učiti po dvakrat na teden v dolino. Mati pa je bila vdova od onega časa, kar ji je ubilo moža v Videmskem lomu.

„Glej, Polonica bi bila!“ — je dejal Mihol Barbi.

„Ali!“ — je ugovarjala Barba — „kako? Anže in Polonica! Bogata ne bo in ali je kdaj kazalo kaj posebnega?“

„No posebnega ne, ali —“

Kljub temu ni mogel Mihol s pridom misliti na kako drugo kakor na Polonico. Tudi na Orlikovo Julo ne.

„A jaz bi mislila, da bo ta.“

Barba je imela v mislih Julo.

„Boš videla, da ne!“

In Mihol je ostal pri svojem kljub temu, da ni kazalo posebnega prav nič; celo zadnji čas ne, predno je bil odšel Anže k vojakom. Res, — kakor bi bil nekaj slutil tedaj . . .

„Polonica!“ ji je dejal včasih Mihol prve tedne po Anžetovem odhodu, ko je dekle odhajalo v dolino, „poglej, poglej na pošti, če ni morda kaj pisma za nas! Lahko mi storiš to, ko greš ravno mimo.“

„Bom, bom“, je vselej obljubila Polonica.

In proti večeru, ko je navadno prihajala domov, je Mihol običajno delal na njivi vrh klanca. Že od daleč ji je klical nasproti:

„No, ali je kaj?“

„Nič, čisto nič!“ je dejala navadno.

Anže prve tedne ni pisal. Novega menda ni vedel, kaj veselega tudi ne. In tožiti ni hotel.

„A stavim, v par tednih bo pisal“, je dejal Mihol sam pri sebi.

Pozneje je zopet čakal tako ob popoldnevih. Ob nedeljah je pa stopil včasih za trenutek gori k županu — Mihol je bil še zdrav tedaj — in vselej je tolkel potem z veselejšo nado po jarkasti poti navzgor proti Kumrovini.

„Bog daj! Morebiti se bo vendar-le kaj naredilo in napravilo.“

„No!“ — je zopet klical enkrat pozneje Polonici nasproti, ko je prihajala po klancu navzgor. Dekle je bilo videti bolj rdeče tje v lica kakor sicer; stopalo je hitreje in gledalo živeje. — Tedaj je Miholu nekaj reklo, da ne bo brez nič. Hm!

„Bo nekaj, kaj ne?“

„Pismo, oče! Od Anžeta — ali prav za prav ne vem. Iz Ljubljane je menda.“

„Tako! No; lej, lej! Čakaj — pa preberi: jaz ne vidim več prav bistro. Kaj neki piše?“

Anže ni pisal nič posebnega. Vse, kar je povedal, je vedel Mihol že naprej: da se mu je izpočetka hudo godilo, zelo hudo — pa da se je pozneje privadil... Hm: kakor vsakdo. In prav, da se je. Mihol je bil vesel, da je vsaj vedeti dal o sebi Anže. Prav! In dalje: — da ga žene nekaj ven, ven iz mesta v domače gore, po kotlini gori v domača brda in domače goličave... Človek res ne pozabi svojega doma. Potem: — da je v mislih vjednomer doma, da se spominja, kaj neki delajo domači sedaj, kaj sedaj, in ali so vsi zdravi i. t. d. In nazadnje je poprosil, da naj pri županu storé, kolikor morejo... Ta Anže! Miholu so stopile solze v oči.

Potem se mu je tožilo za Anžetom bolj nego doslej.

„Ali bo neki kaj — ali ga bodo izpustili?“ — je silila Barba vjednomer.

„Ne upam mnogo“ — je govoril Mihol — „hribovci smo pri gospodi zapisani nazadnje. In to reč ima gospoda v rokah.“

Barba pa je tarnala in molila odslej še bolj. Stvar se je vlekla res predolgo, da bi bilo upati kaj.

„Malo še upam, prav malo“ — je tožil Mihol tudi Polonici, če je slučajno govor nanesel na to — „ne verjamem več dosti.“

„Ali res ne?“ je vprašalo dekle skoro žalostno, pa povsilo glavico, češ: „Ali se ne dá pomoči?“

„Kako? Glej: kako?“ — se je ustavil Mihol — „vidiš, to je dandanes težko, hm, težko...“

Vendar je upal na skrivnem še vedno.

„Kaj bi!“ — se je hrabil — „bo že kako; kakor je božja volja!“

Potem je molil ob nedeljah še zvesteje in na pol na glas. Ko so drugi odšli iz cerkve, je vselej posedel še malo in se priporočil sv. Miklavžu, ki je imel poleg Miholove klopi v zidu vdolan svoj tron.

In res!

V tem so se zasuknile reči drugače, kot bi bil kdo mislil. Koliko skrbij si človek

dela po nepotrebem! Hudo se je bilo storilo — res — a vendar dobro.

Lansko jesen je namreč bilo. Grajščinski so gori v Lomeh posekavali gozde, in Mihol je bil najet, da je nadziral in pomagal. Žagali so in sekali vse vprek. Ravno pod njim v bregu sta posekavala Lovrin in Grapnik; malo više gori so pa drugi klestili in majili posekano smreko. Deževno je bilo in deblo je ležalo v bregu, z debelim koncem navzdol. In prav tu spodaj je stal Mihol, pa gledal, na katero stran bodeta zvrnila Lovrin in Grapnik svojo...

Hu — !

Tedaj je nastal obupen krik tam zgoraj: „Beži, beži!“

Tisti hip ga je že zadelo od zadaj. Nakrat mu je vzelo zavest. Nič ni čutil, nič mislil. Samo neka hlastava govorica in pa obupni klici so mu zveneli kakor iz kake daljave. Nič drugega! In razlagati si ni vedel ničesar...

Pa to je bilo le za hip. V naslednjem trenutku se je zavedel v Lovrinovih rokah.

Smreka se je bila namreč izprožila vsled mokrine, zdrčala, ga vrgla v stran in ga poplazila po levi strani.

Domov so ga prinesli in potem je trpel — uh, tega ni bilo prestati!

Barba v prvem hipu ni vedela kaj početi.

„Mrzlih obkladkov, mrzlih obkladkov!“ — je hitela vjednomer.

„Mrzlih obkladkov!“ — in iztikala je po vseh kotih, zgrabila sedaj to, sedaj ono, pa nazadnje vendarle ni vedela drugega kot: „mrzlih obkladkov, mrzlih obkladkov!“

Sosedje so svetovali to in ono.

Ko se je pa Mihol dobro omislil, je bila njegova prva misel — Anže.

„Sedaj mi ga bodo dali — mi ga morajo dati“ — je dejal in naročil Barbi, naj gre v kratkem k županu.

„Oh, oh, oh! In kdo bo gospodaril, moj Bog, sama ne morem vsega...“

In tedaj je bila Miholova druga misel — Polonica.

„Glej!“ — je dejal — „Polonica naj pride, Tirova Polonica, nobena druga.“

In res je prišla. —

To dekle je znalo postreči človeku.

„Ali vam je zelo hudo, oče?“ — je vprašala takoj.

„Seveda!“

„Oh — že vem: po Jaklja pojdem na Voljčo. On vam bo pregledal nogo in prevezal jo. On zna; v par tednih bode zopet zdravi, če ne prej. Takoj pojdem!“

Še oddahniti se ni utegnila.

„Pa ne hiti preveč, Polonica, da se ne prehladiš po poti; mrzlo je“ — jej je naročala Barba pri odhodu.

„Nič se ne bojte!“

Proti večeru je prišel Jakelj.

„Bah, zlomljeno! Mgm! In pretresel si se; po levi strani! Gm: poravnalo se bo že. — Tako, pa tako . . .“

Jakelj je znal, in Miholu je izdatno poje-njalo. Poslej je mogel vsaj mirno ležati. Ležati! Da: kaj se pravi ležati in le ležati, to ve tisti, ki je kaj preležal na svetu.

Mihol je preležal celo jesen. In ta čas je ostala Polonica na Kumrovini. On je ležal v čumnati za vrati na postelji, Polonica pa je šivala nasproti pri oknu.

Vreme je bilo slabo. Deževalo je neprestano in jesenska burja se je zgodaj oglašala po gorah. Tedaj je čutil Mihol bolečine huje nego sicer.

Včasih je za izpremembro opazoval samotno muho, ki je še v tako poznem času brenčala pod stropom in se, kakor v omedlevici, sukala v vedno manjih kolobarjih.

Postal je otožen pri tem. Težko mu je delo to mušje brenčanje.

„Glej Polonica“ — je dejal — „tudi jaz sem oslabil na zimo kakor ta-le muha. Kdo ve, če morda ne zaspim tudi jaz . . .? Starost me daje in zima me skrbi.“

No, dekle ga je potolažilo vselej. —

„Oh, oče, to se vam le bolj zdi. Ali ne veste, kako trdni ste bili še tam po leti? Delali ste in upirali ste se za dva druga. Kaj tisto: noga se vam poceli — Jakelj je obljubil za trdno — in ozdraveli bode te brez zimo. Pomladi bo pa zopet dobro.“

„Delal za dva druga? Hm!“ — je poprijel

Mihol — „ne verjamem. Ali odslej ne bom več, to čutim; čeprav bi komaj bilo, da bi res. Dela bo pri hiši toliko, Anže pa — Anže . . .“

Solza mu je prišla v oko.

„Anžeta vam izpusté domov, prav gotovo. Vsaj sedaj ga vam izpusté.“

„Bog daj, res!“

Upal je Mihol, upali so vsi. Saj se je obetalo še nekaj. Prošnjo so bili napravili na glavarstvo in storili sploh vse, kar je bilo treba.

„Kaj, če ležim“ — je tožil Mihol, „da le Anže pride, potem — potem bo dobro vse — vse . . .“

In kako hitro je to prišlo potem!

Zima je nastopila, za čuda mila zima. Po prekopah in na osoju je sicer obležalo nekaj snega, a proti solncu skoro ni bilo videti nobene belote.

Miholu se je obračalo na bolje. Pred Božičem, ko je bilo posebno toplo, se je potrudil ob palici čez prag in sedel na klo-pico pred hišo. Po kotlini se je že prerivala rjavkasta trava na dan. Solnce se je upiralo ob pobočju in hotelo že peči in žgati. Pred hišo v prahu je greblo par kokošij. Barba je že prekopavala nekaj tam v bregu.

Ob takih prilikah sta se pomenila s Polonico kaj veselega. Zadnji čas je prihajala bolj na redko. No, saj tudi treba ni bilo. Še to malo bolezní bo prešlo, ko se vrnejo tiči in ko ozeleni dolina.

Mihol je gledal z upanjem v prihodnjost.

Nekoč je hotel iznenaditi Polonico z veselo novico. Bilo je v soboto pred novim letom. Anže je bil pisal.

„Nekaj novega, Polonica“, — je dejal, ko je prišla zopet.

„Kaj neki?“ — je vprašala; ali je slutila ali ne, kdo ve?

„Nekaj veselega.“

„No!“

„Pismo. — Ná, beri!“

Anže je pisal, da je prost, odpuščen, da je spravil svoje reči, da odrine v kratkem, pa da bo — kakor danes zvečer — za go-

tovo že doma. In dalje, da se hoče lotiti dela in delati pridno, pa da se misli oženiti kmalu po prihodu:

„— stari ste že in slabotni, a pomladi se začne delo. Mislim, da bodete mojih mislij: izbiral nisem veliko, vendar, zdi se mi, da sem izbral prav. Dobro jo poznate; za naš dom je kakor nalašč. Več se bomo dogovorili, ko pridem. —“

„Torej še danes ima priti“, — je dejala Polonica nekam zamišljeno.

„Da“, — hotel jo je dražiti Mihol — „in potem, ali si brala proti koncu? Potem se misli ženiti, kaj ne? Odkritosrčen je bil od nekdanj, Anže; zamolčati ne zna. No, in kaj meniš, Polonica, he, katera bo neki?“

Mihol jo je pogledal po strani.

„He!“

Dekletu so se menjavale barve na licu in krog ust in očij ji je nekaj utripalo, kakor da hočejo prodreti solze po sili na dan. Glavica pa ji je silila vedno nižje doli do šivanja.

„No, kaj meniš, katera?“

„Jula!“ — je izustilo dekle hlastno.

Mihol pa se je smehljaje pogladil od oči doli proti ščetinasti bradi, češ:

„Glej no: kaj ti še na mari ne pride! In zakaj ravno Jula?“

„Ker je bogata, ker —“

„O, o, o!“ — jo je ustavil Mihol — „Bogata gori ali doli; več ali manj! Toda poslušaj, Polonica! Stari Mihol pozna Anžeta, he, in Mihol vé za neko drugo, ki — no — ki sicer ne bo tako bogata, kakor

Orlikova Jula, ki bo pa vendar — he — in ta je — Tirova Polonica.“

Tedaj pa se ji je skril obraz popolnoma v šivanje:

„Ali se je kdaj posebno menil zame?“

V tem samem vzdihu se je javilo glasno in zgovorno vse gorje, ki je morda glodalo do zdaj liki črv dekletu na dnu srca.

Tudi Miholu se je storilo inako ob tem. Solz ni mogel videti brez sočutja.

„Kaj tisto, kaj tisto!“ — je hitel in nekaj se mu je mokrilo krog oči, „kaj bi tisto!“

Niže doli se je začulo ukanje, glasno in krepko.

„Anže, moj Anže!“ — je vzkliknil Mihol. Oči so mu gorele, ko je gledal po kotlini doli. — „Moj Anže, poznam ga po glasu.“

Tresel se je, ko se je opiral na palico.

„Bog vaju blagoslovi, otroka!“ — so mu šepetale ustnice komaj slišno.

In potem. — —

Cvetje je sulo z dreves in pomladni vetrovi so veli iz doline. Mihol je okreval do malega. Ob sobotah je celo šepal tje na hribček, kjer se je čulo od fare gori pritrkavanje v polahkih tresajih pojemajoč in gubeč se v ozračju. In glej! Glasovi zvonov so se ubirali tako čudno: „Anže — Polonica — Polonica — Anže.“ Ali je bilo res, ali je pa le Mihol postal otročji? —

Odlašali niso dolgo. —

Včeraj so ju bili oklicali v tretje. —

In danes — — —

Izza ovinka so pripiskali godci in priukali svatje.

S težko vrečo.

Od mlina po strmem klancu zasôpel
nêkdo se meče;
ahà, Stražišarjev stari nekaj
k dômu vleče.

Obstane v senci, čelo obriše
pa zastoka:
„Prebito je vendar težka danes
tá-le moka!“

Berač nadložen po gozdni stézi
truden prileze,
uboštvo, bolezen in starost so tudi
težke peze.

Vse jutro prosi, pa vendar na rami
prazna je vreča:
ej, tista pa huje še kakor polna
žuli pleča.

Jožef Volc,

V Lourdes.

(Piše V. Steska.)

I. Doma.

Zadnji dan mal. srpana l. 1898. dopoldne je bilo. Prišel sem v svojo sobo od opravkov. Nekdo potrka. Prijatelj je prišel. Sedeval. Zdel se mi je resen, znamenje, da namerja kaj posebnega povedati.

Brez dolgih ovinkov, kar „in medias res“ izpregovori:

„Počitnice so se zame pričele. Sklenil sem, da pojdem na potovanje v Lourdes na Francoskem. Kaj praviš ti k temu načrtu?“

„Krasno! Kaj pa priprave? Ali ti še ni izpuhtela vsa francoščina iz spomina? Ali si dobro premislil pot in se seznanil z znamenitostmi na poti?“

„Vse to me ne skrbi. Moj namen je sicer v prvi vrsti samo Lourdes, a tudi na drugo nisem pozabil. Radi pomanjkljivega znanja francoščine me ne bodo prodali; pot imam določeno; knjige, ki me seznanijo s kraji ob poti, so tudi naročene, nekaj jih pa že imam. Vse bi bilo v redu, samo spremljevalca še nimam. Ker sva skupaj potovala po Slovenskem, Hrvaškem in Laškem, se oglašam sedaj zopet in te vabim tudi na Francosko.“

„Porednež, ker imaš počitnice, se lahko norčuješ: pa prosim te, nikar mi ne delaj skomin.“

„Če druge težave ni, se dá tudi to brezдно premostiti. Povej samo: ali bi šel, ali ne?“

„Gotovo bi šel, pa ni mogoče. Službe ne morem pustiti, odpusta ne dobim za toliko časa.“

„Glej, za to sem že poskrbel. Najin součenec dr. D. ima sedaj tudi počitnice. Govoril sem že z njim, in na pol mi je že obljubil, da prevzame tvoje mesto, dokler se ne povrneva. Pogovorita se natančno, in pojdi!“

„Pojdem, če se vse srečno izide.“ Govorila sva potem še o načrtu, o stroških, o času, kdaj treba odpotovati, kdaj se povrneva.

„Dom in svet“ 1899, št. 15.

Odločiti se je bilo treba hitro radi voznega lista.

Torek mi prijatelj obljubi, da me hoče nadomestovati, naj le grem z mirnim srcem. Premagana je bila glavna ovira; brez skrbi se lahko napotim.

Urno sporočim sopotniku, da sem pripravljen. Nedeljo določiva za dan odhoda. Vozila se bova čez Beljak, Inomost, Curih, Basel, Besançon, Lyon, Cette, Toulouse, Tarbes v Lourdes. Da ne bova premerila vračajoč se iste poti, pojdeva proti severu v Bayonne, Bordeaux, Paris in čez Avricourt, Strassburg, Monakovo, Dunaj v Ljubljano. Preračunila sva, da potrebujeva, če pohitiva, tri tedne časa.

Pripraviti se je trebalo za pot v tuje kraje, kjer govoré le francoski. Kako pojde? Lahko je potovati, kjer govoriš jezik ljudstva; drugače se ti godi, če tega ne umeš. Tedaj šele čutiš, kako prav poje pesnik:

Jaz tuj'c nikogar ne poznam,
In sred' ljudi povsod sem sam.

Deset let že nisem imel francoske knjige v rokah. In sedaj naj francoski govorim? Urno torej po slovnico! Ponôvi, kar se dá v kratkih uricah, ki ti še ostajajo pri stanovskem poslu! Nekaj najpotrebnejših besed, sklanjo, sprego, števnike, prislove — hm, malo, pa bo že za silo. Potne knjige so došle. Poglavitne stvari so bile preskrbljene.

Mirno poteče teden, in nedelja pride. Pred tednom predlog, sedaj živa istina. S popoldanskim vlakom smo odrinili na dolgo pot. Odrinili, pravim, ne da bi se pregrešil zoper slovensko slovnico: število je bilo namreč narastlo na štiri. Dobila sva še dva sopotnika, kar nama je bilo prav ljubo. Tako smo šli na pot štirje duhovniki. Vožnja bo kratkočasna, čutili se bomo domače tudi na tujih tleh.

Vozni list ali bolje zvezek listov za okrožno potovanje po Avstriji, Švici in Nem-

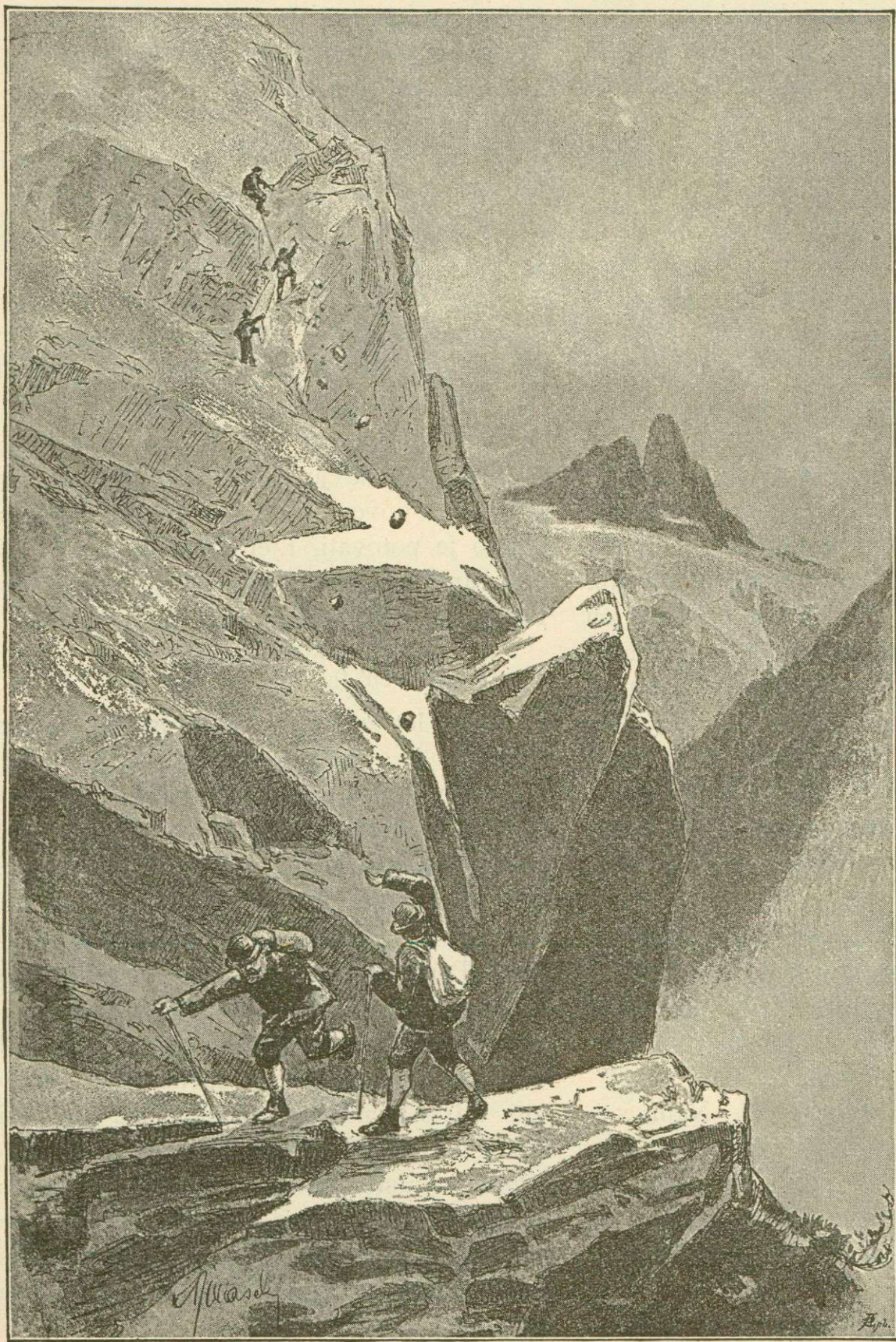
čiji, kjer se bomo vozili, je bil pripravljen pri blagajni. Za Francosko bo treba šele poskrbeti. Kdor daleč potuje, temu se pač izplača jemati okrožni list, zlasti za avstrijske in nemške kraje, ker ima to ugodnost, da mu ni treba šele na postajah iskati listov, in vrh tega je vožnja za polovico cenejša. Na Laškem je bolj nerodno; ondi treba po-

vsodi dati list podpečatiti, kar je včasih nadležno, posebno če se ti mudi; pa tudi voziti se ne smeš z vsakim vlakom. Pri nas je bolje. Vstopi, kjer hočeš, povsodi si dobro došel.

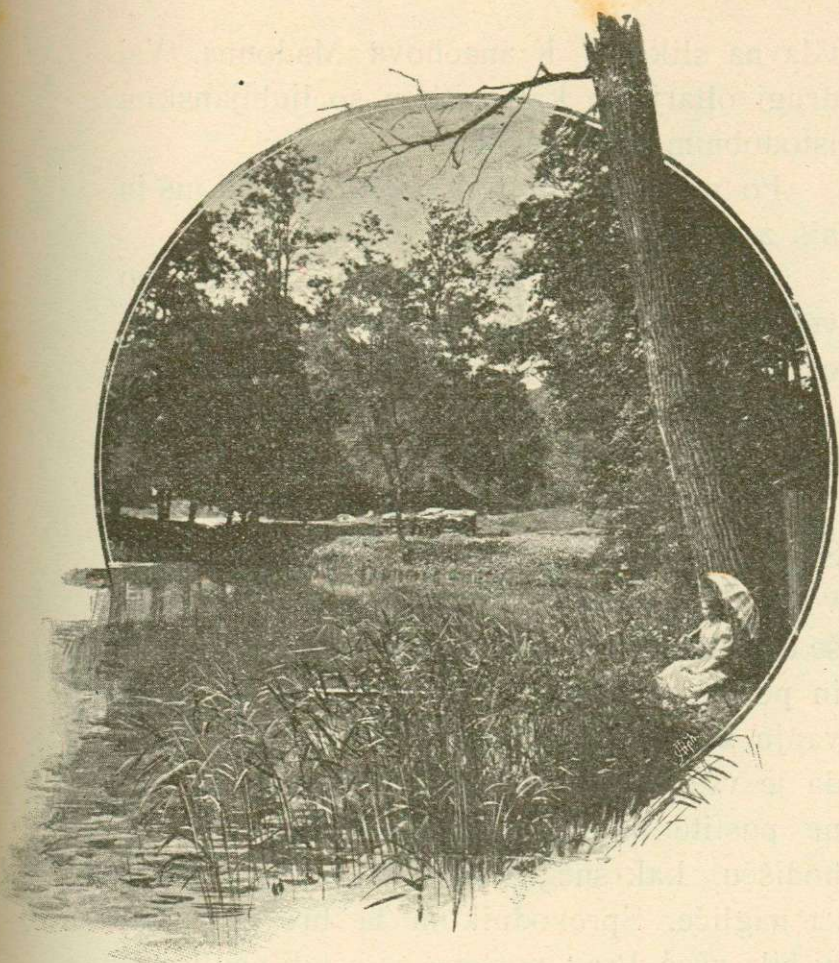
II. Na Koroškem in Tirolskem.

Vlak oddrda po lepi gorenjski ravnini. Ljubljana izgine izpred oči. Za srečno pot

se romarju spodobi, da se priporoči Bogu. Zato vzamemo tudi mi štirje brevir in odmolimo popotno molitev. Ker smo bili štirje, se nam je večinoma posrečilo, da smo bili sami v vozu. To nam je ugalo zlasti radi brevirja. Navadni ljudje ne vedó, da ima duhovnik dolžnost opravljati vsak dan posebne molitve, sestavljene iz oddelkov sv. pisma, posebno iz psalmov, iz spisov cerkvenih očetov in iz življenja svetnikov. Radi tega se jim čudno zdi, če duhovnik to molitev opravlja v kupéju. A na potovanju ne kaže drugače. Če se človek vozi na dan po deset ur, katere lahko dobro uporabi, zakaj bi ne spolnil tedaj svoje dolžnosti, ko mu je prilika? Da pa

Hoja na lednik: Sproženo kamenje.

Poleti v hladu.

K. Beneš.

lahko to stori, treba séveda mirú, in tega ima, če ga drugi potniki ne motijo. Nasprotno pa so nekateri potniki v zadregi, če vidijo duhovnika opravljajočega brevir, in si ne upajo med seboj govoriti. Tega duhovnik zopet ne more zahtevati. Naravno je torej, da si želi mirú in samote za toliko časa, dokler ne opravi svoje dolžnosti. Sicer je pa potovanje prijetnejše, če je več ljudij v vozu. Pazni potnik gleda, posluša, preotriva, kar mu napravlja kratek čas, pa tudi zanimivo in poučno vožnjo.

Urno so se vrstile postaje. Vlaku se je pa kmalu poznalo, da se vije v vedno višje kraje. V večerni zarji smo gledali vrhove naših gorenskih planin, prestopili kranjsko mejo in pozdravili prva koroška selišča. V mraku smo zrlí romantični Podklošter in z nočjo dospeli v Beljak. Tu smo hoteli prenočiti. Res da bi se bili lahko dalje vozili tudi po noči, kar bi ne bilo tako neprijetno, ker bi bil ugajal nočni hlad, a izkušnja uči, da se človek ponoči preveč utruji in potem po dnevu nima toliko dušnih močij, kolikor mu jih treba za res koristno potovanje.

Blizu postaje smo si poiskali hôtel. Lepo poslopje in okusna oprava pa nista bila v nobeni primeri s snago, katero bi smeli za dober denar po pravici zahtevati. Mislili smo že, kaj bo, če se nam večkrat kaj takega pripeti. Resnici na ljubo pa treba povedati, da so po Francoskem stanovanja prav snažna.

Zgodaj zjutraj smo šli maševat. Beljak ima lepo lego in krasno okolico. Škoda, da nismo utegnili dalje ondi ostati. Zanimale so nas cerkve. Snažna in lepa je nova frančiškanska cerkev v gotskem slogu sezidana. Tudi župna cerkev je lepa gotska stavba, v kateri okrogli stebri ločijo srednjo ladijo od postranskih. Ob stebrih stojé kipi, nekateri prav fino delo. Istotako je zanimiva prižnica, vsa kamenita, z reliefi na peterih polah, predstavljajočimi skrivnosti iz življenja našega Odrešenika. Mesto kaže v svojih stavbah še bolj srednjeveški obraz, kar žal sedaj po naših mestih močno gine.

Nekoliko pred pol osmémi se odpeljemo proti Tirolski. Slovenski kraji izginjajo pred očmi; kmalu smo na popolnoma nemškem ozemlju. Opoldne smo bili že pri trdnjavi „Franzensfeste“, kjer smo čakali dobro uro, kar nam je prav prišlo. Tu nas je zasačila nevihta, ki se je pa kmalu poglela.

V dostojni krčmi smo prvič gledali dobre Tirolce in bili s postrežbo prav zadovoljni. Od tod smo imeli z vlakom še tri ure v Inomost. Pot je vodila čez slavni Brenner, ki je 1370 *m* nad morjem. Čudovito je, kako se železnica vzdiguje in zopet spušča navzdol. Strmca ima včasih na sto metrov daljave dva in pol metra.

Med potjo vstopi v naš voz tirolski duhovnik. Kmalu smo se seznanili in se začeli mirno razgovarjati. Imel je počitnice kot katehet na nekem višjem zavodu in jih uporabljal, da je hodil bližnjim duhovnikom pomagat. Prav tedaj se je vračal s takega izleta proti domu. Svetoval nam je dobro gostišče, pri poštemem, prijaznem gostilničarju, svaril pa tudi, naj nikar ne gremo na znani hrib Izel, ker ondi se nahaja spomenik Andreja Hoferja, ki je uprizorjen ne kot slaven borivec za domovino, ampak kot raz-

bojnik s smelimi, divjimi potezami. „Radi tega se mi Tirolci izogibljemo temu kraju, ki nas le sramoti pred tujci.“ Videlo se mu je, da govori iz globine domoljubnega srca. Ustregli smo njegovi želji radi tega, ker se nam je ponujal v posebni panorami ves razgled z Izela in še povrh prizor, kako je Andrej Hofer premagal Francoze in Bavarce pri samostanu Wiltenu dné 15. vel. srpana l. 1809.

Res, vredno si je ogledati ta prizor.

Potem smo šli krog mesta in naposled v sredino, da si ogledamo znamenitosti. Dvorna cerkev je znamenita radi umetnin, ki se ondi hranijo. Sredi nje se nahaja Maksimilijanov grob s krasnimi reliefi, uprizarjajočimi razne dogodke iz življenja zadnjega viteza. Na vsaki strani stoji po dvanajst bronastih kipov, že začrnelih, fino izdelanih, ki predstavljajo cesarje in vojvode avstrijske in druge evropske vladarje. Spredaj pred obhajilno mizo stojita po dva kipa na vsaki strani. Res, da so ti kipi umetnine prve vrste, toda cerkvi se ne prilegajo dobro te začrnele viteške postave. Mislečemu človeku pa tudi te dajo nauk, da tako mine slava sveta. Kako so te osebe v življenju častili! In sedaj? Malokdo ve, kdo da so. Zavzel sem se pa ob velikem oltarju, ker sta kipa ob straneh prav taka angela kakor pri sv. Jakopu v Ljubljani, le malo manjša. Odkod ta sorodnost, mi še ni znano, upam pa, da se mi kmalu razjasni.

Zanimiva je tudi jezuitska cerkev in pa cerkvice večne molitve z lepimi slikami ob stenah.

Iz dvorne cerkve se pride po stopnicah v „srebrno kapelo“. Ime ji je dal kip Matere Božje, ki je zrezljan iz cedrovine in posrebren. Tu se nahaja tudi kip nadvojvoda Ferdinanda in njegove soproge Filipine Welserjeve iz Augsburga. Od tod prideš v dvorne sobane, med katerimi je najlepša dvorana Marije Terezije s slikami na presno slikarja Maulpertscha.

V veliki, barokni župni cerkvi je kupola nad velikim oltarjem. Ta je podoben frančiškanskemu velikemu oltarju v Ljubljani.

Glavna slika je Kranachova Madonna. Vsi drugi oltarji so kameniti in so ljubljanskim istodobnim zelo podobni.

Po mestu je mnogo starih gotskih hiš in hiš z arkadami.

Ob oknih so videti lepi okraski. Hiše so večinoma štirinadstropne. Še sedaj si lahko ogledaš zlato streho znanega Friderika.

Vreme ni bilo posebno ugodno radi prehude sape.

Drugo jutro nas je odpeljal naglič proti Švici. Ljudij se je vse trlo. Komaj smo prišli v voz. Bil je skoro napolnjen, vendar bi se še dobilo prostora. Nemci pa niso kaj vljudni in postrežni ljudje, o tem sem se na potovanju že večkrat prepričal. Povsodi so vpili, da je vse „zasedeno“. Tudi dobro, če nas ne pustite noter, ostanemo zunaj, to je v hodišču, kakršnega imajo avstrijski vozovi za nagliče. Sprevodnikom ta brezobzirnost ni bila všeč. Prav pošteno so ošteli nevljudne potnike, katere je bilo naposled sram; mi pa se nismo menili dalje zanje, ampak gledali skozi okno. Mnogo, žal, ni bilo videti. Vreme se je bilo izpremenilo. Po lepih, vročih dneh je prišel deževen dan. Megle so segale globoko v doline. Vrhov gorá ni bilo videti.

Zadovoljiti se nam je bilo samo z bližino, z mesti in pokrajinami tik železnice. Urno je pihal stroj. Kmalu so bili za nami čez 10 km dolgi predor Arl, mesti Bludenz in Feldkirch. Prestopiti nam je bilo državno mejo avstrijsko, ko smo dospeli do lepe, tolikokrat opete reke Rene (Rhein). Vlak se je zavil proti jugu in došel do postaje Sargans, kjer se železnica razcepi. Predno smo nadaljevali vožnjo, smo morali pokazati prtljago, da ne bi morda nesli s seboj kaj duhana, ki ne najde milosti pri finančnih paznikih. Proti severovzhodu hiti vlak po zelo romantičnih krajih, zlasti ob valovitem Wallen-See, čigar voda se vedno peni; od nasprotnih bregov pa buče potoki v jezero, napravljajoč lepe slapove. Še nekoliko vožnje in — prišli smo do dobro znanega Curiškega jezera.

Lep je svet na tem kraju, a morda že premoderno razdeljen in urejen. Vsak kotiček

ti uporabi lastnik; nikjer ni za ped neuporabljenega prostora. Lepe pristave, krasni vrtovi se vrste neprenehoma. Tu živi poleti bogati svet, tu uživa prirodno lepoto, naslanjajoč se ob jezerskih vožnjah, sedeč na obrežnih vrtovih, sprehajajoč se po bližnjih gorah. Kdor ima denar, si tu lahko privošči nekaj veselih tednov. Nam Slovencem seveda ni treba iskati razvedrila v tujini. Vsega tega, kar svet tu občuduje, nam je Bog dal v obilju doma. Izletnike vabi vsa Gorenjska, ki jim ceneje odkriva svoje naravne zaklade, samo da jih večinoma premalo poznamo.

III. Einsiedeln.

Naš namen ni bil iti naravnost v Curih, marveč obiskati še poprej slovečo božjo pot v Einsiedeln. Ustavili smo se na postaji Wädenswyl, kjer smo izstopili in se preselili v drug vlak. Do Einsiedeln vozi namreč zasebna železnica, katera polni žepe podjetnikom radi obilnih romarjev. Ljudje govore tu posebno narečje nemškega jezika, katero je težko umeti. Nekoliko podobnosti ima s kočevščino, vsaj *e* izgovarjajo za *a* v nekaterih besedah. Za dva franka in četrto smo prišli v drugem razredu v Einsiedeln. Vlak se je počasi vzdigoval nad jezerom, dokler jo ni krenil med hribe. Einsiedeln stoji med gorami in je precej hladen kraj radi svoje višine. Mestece ni veliko, a hiše kažejo, da je promet velik. Koliko je tu hôtelov, koliko prodajalnic! V prodajalnicah ti posebno priporočajo in ponujajo razglednice v raznih oblikah in barvah. Hiše so večinoma visoke. S postaje treba iti navzgor proti cerkvi in samostanu po potlakani cesti. Napisi kažejo, da prihajajo semkaj Nemci in Francozi. Ob desni strani pod cerkvijo smo si izbrali hôtel pri „solncu“, kjer smo dobili skrbno postrežbo. Mračilo se je že. Urno torej v cerkev! Pogled na cerkev in samostan je vrlo mogočen. Cerkev je že sama zase ogromna, samostan pa jo še oklepa. Mnogo ljudij, prišlecev in domačinov, več prav okusno oblečenih, hiti proti cerkvi, znamenje, da se bo godila kaka pobožnost. Vstopim v cerkev. Kar je zunaj obetala, kaže tudi zno-

traj. Prostorna je cerkev, pripravna za tisoče ljudij, ki se tu zbirajo ob slovesnih dnevih.

Živahno je sedaj v Einsiedeln; pa že ime kaže, da ni bilo vselej takó. Začetnik te sloveče božje poti je bil Meginrad ali Majnrad, ki je bil rojen okoli l. 797. Domá so ga pobožno vzredili in ga poslali v benediktinski samostan v Reichenau. Tu se mu je redovno življenje tako priljubilo, da je postal sam redovnik in učitelj. Srce mu je pa hrepenelo po samoti. Po dolgem preudarjanju je šel v temen gozd, kjer je molil v mali kapelici pred leseno Marijino podobo. Četrto stoletja je tu preživel v tihi zadovoljnosti. Dva hudobneža sta hotela puščavnika umoriti, da bi se polastila njegovega „bogastva“. Zgodilo se je to l. 861. Morivca sta zbežala po hudobnem činu. Legenda pripoveduje, da sta Majnradova krockarja, katera sta se tu udomačila, preganjala morivca z glasnim krokanjem in se zaletavala vanju s svojima ostrima kljunoma. V mestu Curihu pa je ostra pravica dosegla hudodelca.

Svetnikovo telo so menihi najprej pokopali v Reichenauu, pozneje v tej puščavi, kjer še sedaj počiva pod tisto podobo Mater Božje, pred katero je klečal in pred katero je bil umorjen. Sezidali so tu cerkev in samostan, ki sta preživela marsikatero časovno nevihto. Mnogokrat je cerkev pogorela, pa podoba je ostala. Pred to podobo so že molili kralji in cesarji; romarji iz vseh krajev prihajajo sem. Vsako leto jih pride do 150.000. Samo l. 1861 jih je bilo nad 200.000.

Ko vstopiš v cerkev, zagledaš pred seboj kapelico iz črnega in sivega marmorja, kjer se časti čudodelna podoba. Mnogo ljudij je klečalo in molilo pred kapelo, še več se jih je razšlo po cerkvi, kakor da bi nečesa čakali. Čuj, petje se oglasi, v začetku bolj zamolklo, pozneje vedno bolj glasno! Menihi benediktinci opravljajo svoje duhovne molitve. Vse pojó. Pravkar molijo zadnjo molitev ali kompletorij. Zares, lepo je poslušati te molitve, ki so tako nanizane, da se izpreminja napev z vsako molitvijo, dokler se ne oglasi slovesni: Salve Regina! Čul sem že prej, da je vredno sli-

šati zlasti to pesem, katero pojó menihi mnogoglasno s pomočjo dečkov, ki imajo srebrnočiste glasove. Lepo se razlega mnogoglasno petje slaveče Mater Božjo. Odkrito pa povem, da name ni napravila ta pesem tolikega utiska, kakršnega sem pričakoval, marveč da me je jednoglasni napev iste pesmi v ljubljanskem semenišču mnogo bolj presunil, kadar se je oglasilo po šmarnicah osemdeset girl. Bilo je petje polno tudi v najvišjih odstavkih, dočim se v preveliki cerkvi nekako izgubi.

Zadnji glasovi obmolknejo. Tišina nastane, pa le za hip, kateri sledi ropot po vsej cerkvi. Mlado in staro hiti proti izhodu, pa ne iz cerkve, marveč h kapeli, kjer so zbrani pevci in pevke romarskih skupin. Kmalu zadoni navdušeno petje po vsem svetu znane Marijine pesmi: O sanctissima! ali slovenski: O presveta Ti!

Bilo je že precej pozno, ko je petje potihnilo in so romarji začeli polagoma zapuščati cerkev.

Naš načrt je veleval iti drugi dan na Rigi, na ono goro, ki stoji med samimi jezери in od koder je posebno slikovit razgled. Načrt pa nam je prekrižalo slabo vreme. Megle so okroževale gore.

Spali smo dobro, ker ni bilo vroče, kakor pozneje na vsem potovanju. Tu se nam vsaj ni čudno zdelo, čemu imajo zlasti Francozi povsodi pernice na posteljah, ko je poleti še odeja pregorka.

Zjutraj smo maševali v prostorni cerkvi. Zakristija za velikim oltarjem je nenavadno velika. Sveta tihota vlada v njej. Nihče ne izpregovori besedice. Če izraziš željo bratu benediktincu, da bi maševal, se ti tiho prikloni, pokaže mašno opravo, namigne drugemu bratu, da gre s teboj, a ne izpregovori nobene besedice. V kapelici mašujejo le oni, ki so dobili že prej pismeno pravico in odločeno uro, kdaj smejo pristopiti. Ob šestih so molili rožni venec, potem je bila peta sv. maša. Na koru so lepo koralno peli.

(Dalje.)

Socijalni pomenki.

(Piše dr. Ivan Ev. Krek.)

(Dalje.)

IX. Socijališko gibanje med nemškimi delavci po Lassalleovi smrti do gotskega shoda l. 1864.—1875.

Ferdinand Lassalle je umrl dné 28. velikega srpana l. 1864. V svoji oporoki, spisani prejšnji večer, je priporočil za svojega naslednika pri nemškem delavskem društvu Bernarda Beckerja, ki so ga tudi jednoglasno izbrali za predsednika.

Becker je pa le malo časa dejansko vodil društvo. Od Lassallea se je sicer naučil diktatorsko gospodovati, toda njegove duševne zmožnosti se niso dale primerjati z nadarjenostjo njegovega prednika. Večkrat se je zaletel in kmalu je izgubil zaupanje pri delavcih.

Že za njegovega predsedovanja je imel glavno besedo v društvu dr. I. B. pl. Schwei-

tzer. Ta mož — bivši, odvetnik v Frankobrodu — se je poleti l. 1863. priklopil Lassalleovemu gibanju. Hotel je igrati v javnosti večjo vlogo, a pri drugih političkih strankah mu je bilo to vsled njegovega slabega slovesa nemogoče. Društvo frankobrodskih strelcev, ki mu je bil podpredsednik, mu je očitalo razne goljufije. Vrh tega je bil dné 5. kimavca l. 1862. zaradi grde nesramnosti obsojen na 14 dnij zavora. Drugod v javnosti onečaščen je vstopil med socijaliste. Znal se je tako prikupiti Lassalleu, da ga je ta branil z vso svojo veljavo.

V Frankobrodu je hotel Schweitzer prvič nastopiti med delavci. Voditelji tamošnjega socijališkega gibanja ga pa niso hoteli pustiti medse. Pisali so Lassalleu, da rajši odstopijo, nego da bi se Schweitzer mešal v njihovo

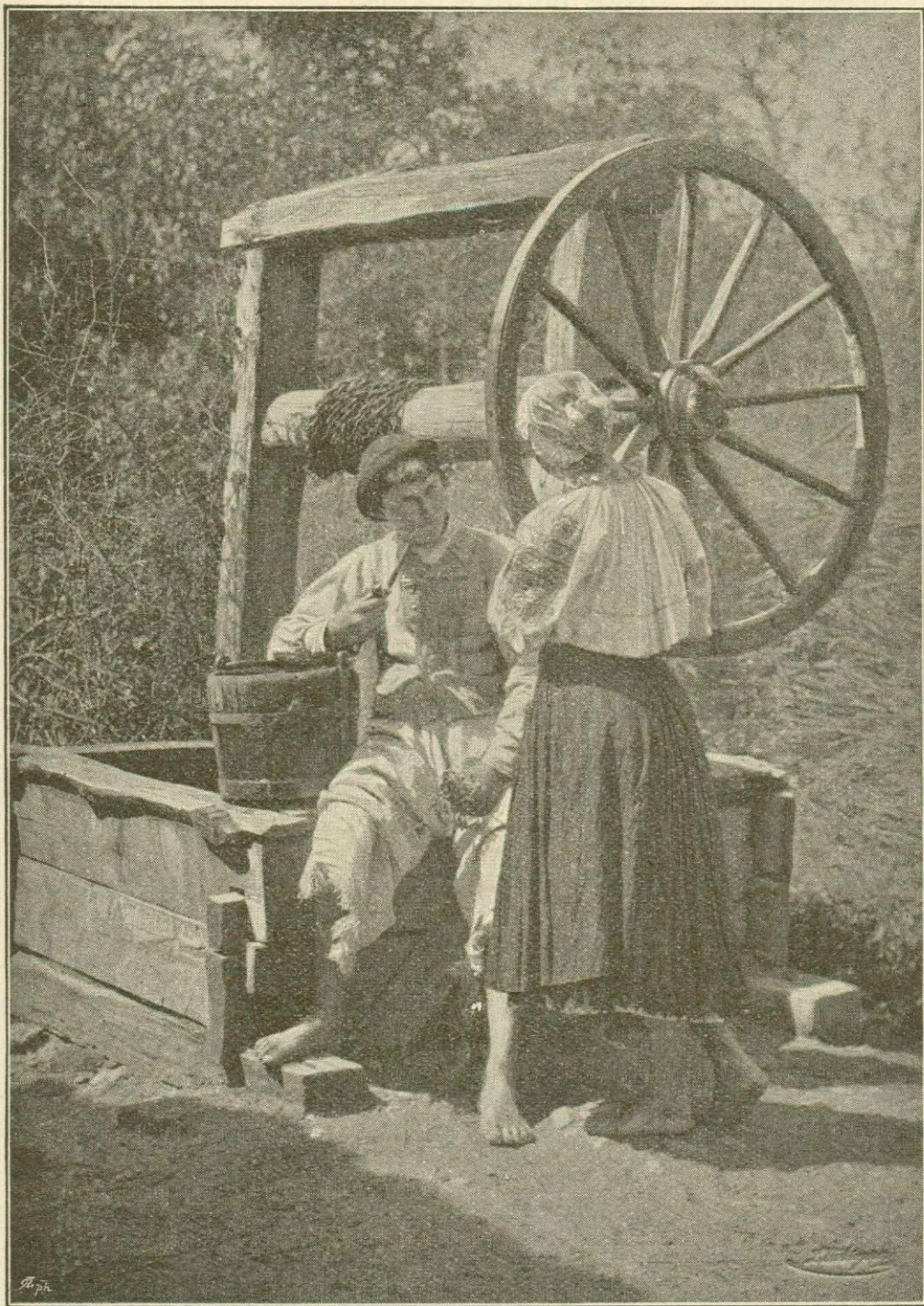
zvezo. Zanimivo je, kako Lassalle v svojem pismu, pisanem frankobrodskemu delavskemu zastopniku D. Straussu, brani Schweitzerja. Sklicuje se na Grke in pravi, da je bil njegov nramni prestop pri njih splošno v navadi. „Grški stari vek se na tem ni nič pohujšal,

lavsko društvo ga je kmalu izvolilo za predsednika. To društvo, dasi po številu udov in po notranji organizaciji mogočno, ni spajalo vseh nemških socijalistov v svojih vrstah. Že ob Lassalleovem času se je javno kazalo Marxovo nasprotje do tega društva. Odkar je pa Marx ustanovil internacionalo, se je to nasprotje še povečalo. Kjer je mogel, je udrihal po društvu in mu očital nezvestobo v socijalskih načelih in nedoslednost. Iz njegovih napadov je zvenelo jasno, da neče priznavati nobene socijalske stranke, ki se brezpogojno ne pokori njegovemu vodstvu.

Razven Marxa je imelo Lassalleovo društvo še mnogo drugih protivnikov. Ti so se organizovali samostojno. Svoje središče so imeli v saskem ljudskem društvu; imeli so več listov, zlasti „Das demokratische Wochenblatt“; gojili so strokovno organizacijo in sploh krepko agitovali za svojo stranko. Bebel in Liebknecht, ki še živa kot voditelja nemške socijalne demokracije in jo zastopata tudi v državnem zboru, sta se posebno trudila zanjo.

Obe stranki sta si bili močno v laseh. Lassalleovci s svojim glasilom „Der Socialdemokrat“ so

bili po številu in notranji moči krepkejši in v svojem programu temeljitejši. V svoji zvezi so imeli zlasti severnonemške delavce. Berolin, Hamburg, Elberfeld in Frankobrod so jim bila središča. Nasprotniki so pa gospodovali na jugu.

Pri vodnjaku.

in — kaj je nramnost, mislim, da so veliki grški misleci in grško ljudstvo tudi vedeli.“ Židovsko mišljenje, ki ne pozna izročil krščanske vere in nramnosti, se zrcali v teh besedah.

Zvitost in premetenost Schweitzerjeva je pa kmalu odstranila vse ovire. Nemško de-

Osebnega očitanja je bilo med strankama največ. Može, ki so stali na čelu, so slišali od nasprotnikov priimke kot: izdajavci, goljufi, breznačajniki. Zlasti o Schweitzerju so se govorile in pisale take psovke. Nasprotno pa je Schweitzer Bebelu in Liebknechtu očital, da nista prava socijalna demokrata, da mešata radikalni liberalizem s proletarskimi težnjami in da sta vsled tega v veliko škodo delavskemu gibanju. To je bilo s socijališkega stališča tudi res. Liebknecht je dolgo časa branil zvezo delavske stranke z radikalno ljudsko stranko Jan. Jacobyja, ki pa v svojem bistvu ni imela nobene socijališke poteze. Bebel se je še kot poslanec lovil sem in tje med liberalnimi publicami in komuniškimi cilji.

Da so bili pojmi res nejasni, nam najbolj spričujejo socijališki poslanci v severonemškem državnem zboru, izvoljeni l. 1867. po splošnem tajnem in enakem volilnem pravu. Nemško delavsko društvo je zmagalo z dvema kandidatoma: Schweitzerjem in Reinckejem. A ta je kmalu odpadel. O prvi priliki, ko je nastopil v zbornici, se je izrazil proti slojnemu boju trdé, da socializem ne sme proletarcev in drugih stanov razhujskati med seboj, marveč jih spraviti. Taka trditev je seveda osnoven napad proti socializmu. Zato je delavsko društvo Reinckeja izobčilo iz svoje srede.

Saška ljudska stranka je imela pri volitvah več sreče, dasi je štela splošno manj členov nego Schweitzerjevo društvo. Prav za prav je zmagala s petimi kandidati. A med temi so trije kmalu postali hudi nasprotniki socijalne demokracije. Proletarsko-revolucijskih načel niso hoteli priznati. Zato so se sprli s svojim voditeljem Liebknechtom in odpadli. Bebel, kot smo že omenjali, tudi še ni imel jasnih načel, in tako je imelo v resnici socijališko gibanje samo dva zastopnika: Schweitzerja in Liebknechta. In ta dva sta pa ob prvi priliki butila drug ob drugega.

Liebknecht je kot skrajni revolucionar napadal severonemško zvezo in ji napovedoval najhujše boje. Govoril je proti stalni armadi in proti Bismarcku in izražal nadejo, da

se avstrijskemu ministerskemu predsedniku Beustu in Bonaparteju posreči razdrobiti prusko mogočnost.

Schweitzer je temu oporekal in v imenu svoje stranke izjavil, da drži s Prusi in da so v narodnih vprašanjih delavci na strani vseh drugih stanov. Držal se je stališča praktiške politike. Vsled tega se je nasprotstvo med obema socijališkima strankama le še pomnožilo. Posebno Bebel in Liebknecht sta bila Schweitzerju vedno bolj gorka. Da bi ga vrgla, sta sklicala socijalno-demokratski shod za celo Nemčijo v Eisenach (7. do 9. velikega srpana 1869). Njun načrt, ki sta ga predložila temu shodu, slove v glavnih točkah tako-le:

Socijalno-demokratska stranka na Nemškem hoče ustanoviti svobodno ljudsko državo. Vsak njen ud se zaveže, da se bo potezal z vsemi silami za ta-le načela: 1. Sedanje politiške in socijalne razmere so skrajne krivične in zato se morajo najkrepkejše pobijati. 2. Boj za osvobodjenje delavskih stanov ni boj za slojne predprave, marveč za jednake pravice in jednake dolžnosti in za odpravo slojnega gospodarstva. 3. Gospodarska zavisnost delavcev od kapitalistov je podlaga sužnosti v vsaki obliki, zato zahteva socijalno-demokratska stranka, naj se odpravi sedanji krivični način proizvodnje (Lohnsystem), da dobi delavec popolni zaslužek za svoje delo.¹⁾ 4. Politiška svoboda je potreben pogoj za gospodarsko osvobodjenje delavskih slojev. Socijalno vprašanje se torej ne dá ločiti od politiškega in brez tega ne rešiti. Rešiti se da samo v demokratski državí. 5. Ker se more delavski sloj osvoboditi samo, če se skupno in splošno bojuje, zato se hoče socijalno-demokratska stranka na Nemškem jednotno organizovati in sicer tako, da bo vsak posameznik lahko rabil svoj vpliv za skupne namene.²⁾ 6. Ker

¹⁾ To načelo najbolj kaže, da Liebknecht in Bebel nista zaznala ali nista hotela zaznati jasnega socijališkega komunizma.

²⁾ Ta točka je bila naperjena proti Schweitzerju, ki je s svojo železno vztrajnostjo podrl v svoji stranki vse nasprotnike in v resnici sam gospodoval.

ni osvoboditev delavcev niti krajevna, niti narodna, marveč socijalna naloga, ki obsega vse dežele, kjer biva novodobna družba, zato se šteje socijalno-demokraška stranka na Nemškem, v kolikor ji to dovoljujejo društveni zakoni, za oddelek mednarodne delavske zveze in se pridružuje njenim težnjam.

V načrtu se je vrh tega zahtevala splošna volilna pravica za vse moške od 20. leta dalje (volilnega prava za ženske takrat še ni nobeden omenjal; odstranitev vseh pravic stanú, posesti, rojstva in veroizpovedi¹⁾); odprava stalnih armad s tem, da se uvede splošna ljudska armada; ločitev cerkve od države in šole, časniška, zborovalna in društvena svoboda in odprava vseh nenaravnostnih davkov; obvezni in brezplačni uk v ljudskih šolah; samostojnost sodišč, porotna sodišča in javno in ustno sodno obravnavanje. V delavsko varstvo je zahteval načrt samo odpravo otroškega dela in določitev najvišje dobe za delo (normalnega delavnika).

Schweitzer se je s svojimi tudi hotel udeležiti shoda. Bil je pa ravno ob času zborovanja zaprt; zato je vodil nemško delavsko društvo njegov namestnik Tölcke. 110 zastopnikov je odposlalo to društvo; zastopali so 102.000 delavcev. Bebelova stranka je bila pri shodu močnejša. Njenih 262 zastopnikov je zastopalo 140.000 delavcev.

Pri zborovanju se je brž pokazalo, da obe stranki še ne moreta skupno zborovati. Sprli sta se in ločili. Zastopniki Schweitzerjevega mišljenja so posebej zborovali, a samo v toliko, da so ugovarjali drugemu shodu. Bebel in Liebknecht sta pa s svojimi pristasi resno obravnavala že navedeni načrt, ki se je sprejel nekoliko izpremenjen.

Tako se je sklenilo, naj se „sedanji način proizvodjanja izpremeni s

¹⁾ Ta zahteva se je tikala židov, ki so se že brž iz začetka v večjem številu oprijeli socijališkega gibanja.

skupnim delom“, „žensko delo naj se ne prepove, marveč omeji.“ Normalni delavnik se ni zahteval. Zanimivo je, da se je na predlog Karola Hirscha sprejela ta-le zahteva: „Država mora povspesovati združništvo in mora dati državni kredit za svobodne proizvajavne zveze z demokraškim jamstvom.“ S tem sklepom so Bebelovci sprejeli glavno točko Lassalleovega programa in sicer v taki obliki, da bi ji Lassalle ne bil nikoli pritrdil.

Na temelju sprejetega načrta osnovana stranka si je pri shodu nadela ime „Socijalno-demokraška delavska stranka“. Vodstvo se je izročilo petim udom, ki jih volijo društveniki tistega kraja, kjer se jim določi sedež pri glavnem shodu. Vrh tega se je volila še „kontrolna komisija“ enajstih udov s sedežem na Dunaju! Ta komisija je imela po svojem namenu nadzorstvo nad vodstvom.

Torej na Dunaju! V Avstriji so se socijalno-demokraška načela po nemškem vzorcu razširjala z Dunaja. Glavni agitator je bil Ivan Most, knjigovez iz Augsburga. Po raznih avstrijskih mestih se je ustanovilo že mnogo društev socijališko-komuniškega značaja. Zato ni čuda, da so prišli na shod v Eisenach tudi zastopniki avstrijske socijalne demokracije, pri kateri je Marxova mednarodna organizacijska ideja mnogo bolj vlekla nego na Nemškem. Prvi pojav javnega nastopa izven svoje domovine je uprizorila naša socijalna demokracija s svojim prihodom v Eisenach.

Da se niso oklenili avstrijski socijalni demokratje Lassalle-Schweitzerjeve stranke, marveč da so potegnili z Bebel-Liebknechtom, je umevno samo po sebi že po tem, kar smo povedali o Schweitzerjevih načelih. Ta mož je pa tudi sam javno večkrat naglašal, da je organizacijska zveza med nemškimi in avstrijskimi delavci — iluzija. (Dalje.)

Irenej Friderik Baraga,

oče indijanske književnosti.

(Priobčil *I. L. Burgar.*)

(Konec.)

Dela slavnega Baraga v otavščini in čipevščini, doslej naštetá, so bila zgolj nábožne vsebine; kajti veliki trud, ki ga je zahtevala neumorna delavnost za pripravo tolikih del, je blagi misijonar smatral svojim prvim namenom, in ta je bil — izveličanje duš. Saj je živo čutil velike duhovne potrebe svojih divjih deželánov, ki dotlej niso imeli svojih duhovnih pastirjev, nikar še pisateljev. Njihova nárečja se še nikdar niso pisala. V tem oziru je Baraga zaslovel v Ameriki kakor svoje dni slovanska blagovestnika sv. Ciril in Metod v Evropi ter slovenski misijonar Knoblehar v Afriki. Da bi mogel sveto vero in po njej pravo omiko razširjati in utrjevati med Indijani, jim je malovaški grajščák Baraga ustanovil pisavo, kakor sv. Ciril Slovanom, ter jel zlagati poučne in pobožne knjige v njih materinščini. Kako radostni so bili Slovani, slišávši „veličija božja“ v svojem jeziku: kako veseli in návdušeni so morali biti tudi Indijani, kadar so slišali in prebirali nauke in dela božja, katera jim je po domače oznanjal in spisoval — Slovenec Baraga!

Kako temeljito je bil Baraga proučil nárečja svojih Indijanov, so nam dokaz njegovi neprecenljivi prispevki na slovstvenem polju zlasti gledé na jezikoslovno sestavo in razvitek čipevskega jezika. To so bili menda najvažnejši prispevki, najimenitnejše pridobitve za indijansko filologijo, kolikor je bilo dotlej o njej znano.¹⁾

Prvi pojav indijanske književnosti je neprecenljiv sad Baragove neumorne delavnosti: teoretična in praktična slovnica čipevskega jezika; jeden izvod te knjige je bil

¹⁾ Appletonova „Cyclop of Am. Brog.“ navedena v biblijografiji algonkuinskih jezikov.

častiti pisatelj poklonil ameriškemu zgodovinopiscu R. R. Elliotu, kateri jo je poslal jezuitskemu kolegiju v Detroit, kjer se hrani še danes v ondotni knjižnici. Da objavimo vsaj izvirne naslove vseh Baragovih del, hočemo jih navesti tudi pri naslednjih slovstvenih proizvodih, držeč se, kakor prej, kronološkega reda. Omenjenemu izvodu posnamemo sledeči izvirni naslov znamenite knjige: 23. „A Theoretical and Practical Grammar Of the Otchipwe Language. Spoken by the Chippewa Indians, etc. By Frederick Baraga, Missionary at L'Anse, Lake Superior. Detroit. Jabez Fox, Printer. 1850.“

Tiskarsko delo te izdaje je izbornó, tisk nov, papir bel, črnílo čisto in usnjata vezava trpežna in dobra. Knjiga s predgovorom in kazalom obsega 576 strani, 16°. Na čelu ima staro slovilo: „Breve iter per exempla, longum per praecepta.“ Quintilianus. — Razgled kaže, da se je nekoliko po njem ravnal, ker je n. pr. Orthograph., Etymol., Subst., Verb., Conj., Syntax. — pridejal tudi: Familiad Phrases, to facilitate conversation. (Dialogue between a Missionary and a Pagan Indian) etc.

Kmalu za čipevsko slovnico je dal oče Baraga v Cincinnatiju natisniti svoj znameniti čipevsko-angleški slovar. Izvod, ki je po isti poti prišel v jezuitsko knjižnico v Detroit, kaže naslednji napis: 24. A Dictionary Of the Otchipwe Language. Explained in Englisch. „This language is spoken by the Chippewa Indians, as also by the Ottawas, Pottawotomis and Algonkins, with little difference.“ For the use of Missionaries etc. by the Rev. Frederic Baraga, Roman Catholic Missionary among

the Otchipwe Indians. Cincinnati, 1853. Printed for Jos. A. Hemann, etc.

To je knjiga s 662. stranmi, 8°, in zavzema dva dela: 1. del čipevsko-angleški, 2. del angleško-čipevski; predgovor je v angleščini. Kar se dostaje tiska in snovi, je v večjo pohvalo g. Hemannu nego ostale indijanske knjige, katere je on izdelal za očeta Baraga. V tem slovarju so vpletene tudi nekatere slovenske besedice, katere je Baraga zaznamenal z Illyr. — Kolika dobrota sta pač poslednji omenjeni dve knjigi

prihodnjim misijonarjem in vsem učiteljem! Še danes sta med vsemi proizvodi te vrste jedino odločilni. In kakor sta Ciril in Metod leta 868. knjige, kar sta jih spisala slovenski, pokazala v Rimu tedanjemu papežu Adrijanu II., tako je naš Baraga leta 1854. prvo slovnico in prvi slovar v čipevskem jeziku poklonil v Rimu tedanjemu sv. očetu Piju IX. Leto poprej je bil namreč povzdignjen na škofovski sedež, nato pa je drugič in poslednjič obiskal rojstveno deželo ter se oglasil tudi v Rimu in več drugih evropskih mestih. Potem

.Indijansko misijonišče na Beli zemlji (s slovenskim dušnim pastirjem).

pa je odjadral na morje, izdal pastirski list na svojo duhovščino, delujočo med indijanskimi rodovi ob Gorenjem jezeru. List je pisan v čipevščini, obsega 10 strani, 12°, na čelu pa ima napis: 25. „Kitchi-Mekatewikwanaie Frederick Baraga. O masinaigan, Ge-wabandamowad. Kakina anashinabec enamiadjig. Cincinnati. Catholic Telegraph. Gashkadino-issis 1853.“

Na vrhu prve strani, kjer se prične besedilo, stoji škofovski pečat, kateremu sledi podpis: Frederick Baraga. Kitchi-

mekatewik-wanaie. — Menda jedini izvod tega pastirskega lista, nahajajočega se med belokožci, so iztaknili med zapuščino pokojnega Jakoba Konstantina Pillinga, od koder izvira tudi naš opis. Njemu ga je bil poklonil Rev. John Gafron iz Bayfielda, Wisconsin.

Kot vladika, stolujoč v Sault Ste. Marie, je Baraga, kateremu je bila sedaj dušna blaginja krščanskih Indijanov bolj pri srcu nego kdaj poprej, pripravil za tisk in izdal v Cincinnatiju poslednjega svojih proizvodov

v čipevskem narečju. Napis tej knjigi, katere izvod hranijo v kongresni knjižnici v Washingtonu, se glasi: 26. K a g i r D e b - w e w i n a n K a g i n i n g G e - t a k w e n d a n g K a - t o l i k e n a m a i d . (D e v i c e .) C i n c i n n a t i . 1855. Joseph A. Hemann, o g i - m a s i n i k i s a n m a n d a n m a s i n a i g a n .

Knjiga obsega večne resnice, katere bi moral katoliški kristijan vedno imeti v spominu. Vsebina je vsa v čipevščini, istotako predgovor in kazalo; strani je 367, 16°.

Najznamenitejše ponatiske škofa Baraga del je doživela pariška izdaja iz l. 1837. namreč Katolik anamie-masinaigan. etc., katero je predelal Rev. John B. Weikamp, Tert. O. S. F.; prišla je na svetlo pri knjigotržcih Benzinger Brothers, New - York, 1874. Ta molitvenik v čipevskem jeziku obsega 322 strani; dostavek 16 strani pa mu je pridejal oče Weikamp; 16°.

Ponatiske čipevskega slovarja in slovnice je priredil Abbé Lacombe, iz reda oo. oblatov. Vsak del ima tiskane platnice. Naslov slovnici je: A theoretical and practical grammar of the Otchipwe language for the use of missionaries, itd. By the Rt. Rev. Bishop Baraga, itd. Montreal, 1878. Branchemin & Valois, mala osmerka, 422 str.

Slovar pa ima na čelu: A dictionary of the Otchipwe language — Part I. Otchipwe-English, by the Rt. Rev. Bishop Baraga etc. Branchemin & Valois, Montreal, 1878. mala četverka, 321 str.; A dictionary of the Otchipwe language, itd. — Part II. English-Otchipwe. Branchemin & Valois, Montreal, 1880. Mala osmerka, 422 str. ¹⁾

V Krizostoma Verwysta spisu Mikana gigigong enamog itd. so vpleteni nekateri posnetki iz škofa Baraga nabožnih del. Marljivi frančiškan pod črto vestno navaja vire teh posnetkov, katere je porabil v omenjeni

¹⁾ Največ napisov, izvirnih izvodov indijanskih del, katere je spisal škof Baraga, in smo jih gori navedli, je posnetih iz Jakoba Konstantina Pillinga biblijografije o algonkuinskih narečjih. Izvode, o katerih smo povedali, da se nahajajo v bostonskem Ateneju, je podaril temu zavodu Henry Rowe Schoolcraft. (Cf. Am. Cath. Qu. R., Jan. 1897, pag. 46.)

prevažni svoji knjigi, obsegajoči 602 strani; to delo je opremljeno z devetimi slikami in je prišlo na svetlo v St. Louisu 1880.

Nemožno je podati število dni in noči napornega delovanja očeta Baraga tekom let, ko je pripravljal za tisk svoja neumrljiva dela. Mojstersko njegovo delo, čipevski slovar in pripadajoča slovnica, zahteva sama več let. Vedeti je, da se je bil Very Rev. Jacker lotil obdelave Baragovega slovarja v čipevščini, za kateri posel je rabil celih dvajset let; usoda tega obširnega dela pa je bila, da se je ob neki nezgodi na Michiganskem jezeru izgubilo. Jezuitski misijonar, oče Rasles, je uprav dovrševal svoj abnakijsko-francoski slovar, katerega je bil pričel trideset let poprej, ko so ga ubili vojaki Nove Anglije pri Norridgewocku, 1724. Mnenje veščakov pa je, da narečje Abnaki-Indijancev ima manj goltnikov nego čipevski jezik in zato je tudi zahteva manj književnega dela pri sestavi slovarja.

Veliki smoter Baragovega življenja med michiganskimi Indijani je bilo izveličanje duš. Tako je tudi popolnoma vedel, kaj bi mu najbolj koristilo pri misijonskem delovanju. Lahko trdimo, da bi bil ob še toliki vztrajnosti ubogo malo opravil pri poganških divjakih brez nabožnih knjig in molitvenikov v njih materinščini.

Vrednost teh del so znali katoliški misijonarji tako ceniti, da se je na tisoče Baragovih knjig razpečalo med poznejše apostole številnih indijanskih rodov na daleč razširjenega algonkuinskega plemena. Sad Baragovega truda še danes uživajo indijanski misijonarji po prostranih pokrajinah od Nove Škocije ob Atlantu tje do Vancouvera na Pacifiku. Njegove knjige pa rabijo tudi ameriški misijonarji, delujoči za dušno blaginjo med potomci izgnanih Algonkuincev, ki so se pred petdesetimi leti na rovaš ameriške civilizacije morali umakniti iz Michigana in se preseliti zapadno od Mississippija, da posedejo divji svet v Minnesoti in obeh Dakotah. —

* * *

Mi pa, predragi rojaki, ki smo v tako tesni rodni zvezi z nepozabnim Baragom, smemo pač biti ponosni na njegovo delo. Oče Baraga, ki je umrl v sluhu svetosti in se je odlikoval v junaških čednostih, je proslavil na tujem s svojim neumornim slovstveno-nabožnim delovanjem poleg sebe tudi ves svoj ljubljani slovenski rod. In kakor slavni Baraga, tako so vestno in vneto delovali in še delujejo v službi Gospodovi tudi njegovi sorojaki-misijonarji, da je svet začel občudovati njih zmožnosti in čislati njih zasluge za razširjanje in utrjevanje sv. katoliške

vere v Ameriki. Ni čuda, da stopajo polagoma više in više po zaslužni lestvi častnega priznanja, da ima slovenski narod, čeprav je majhen in skromen, zaznamenovati do danes že štiri škofo, jednega opata, tri generalne vikarije. Škofje Baraga, Mrak, Vertin, Trobec, opat Ločnikar in drugi zaslužni delavci v vinogradu Gospodovem v Ameriki so nam porok, da se povspne in ojači v krščanskem duhu prospeha in veljave tudi naš miljeni rod, ki bo delal vselej in povsod čast rodnim bratom preko širnega Atlanta. V to pa pomози Bog in sreča junaška!

Književnost.

Slovenska književnost.

Pomladni glasi, posvečeni slovenski mladini. S štirimi slikami. Uredil in založil Anton Rajtjec. V Ljubljani. 1899. Str. 156. Cena 30 kr. — Priporočila ne potrebuje ta knjiga; priporočajo jo že dovolj prejšnji zvezki „Pomladnih glasov“, ki so se omilili ne le mladini, temveč tudi odrastlim mladinoljubom. Sedanji zvezek niti po vsebini, niti po obliki ne zaostaja za prejšnjimi. Na čelu je življenjepis bl. Klemena Dvorjaka, pravzaprav le nekaj zanimivih sličic iz njegovega življenja. Najboljši spis je „Iz življenja malega naroda“, ki jako mikavno slika življenje in delo čebel, mladini v vzpodbudo in zabavo. Jako ljubezniva je tudi povest po resnični dogodbi „Pomoč v stiski“. Bolje bi bilo, ako bi jo bil pisatelj s tirolskih tal postavil na domača. Ostali spisi, n. pr. „Dva dneva iz življenja Kotnikovega Jožka“, „Zorkin god“ in „Komedijska“ pripovedujejo v obliki kratkih prizorov, kaj vse se pripeti neubogljivcem že v mladosti, če ne slušajo vzgojiteljev. V živih barvah se nam pretresljivo slika, kake misli se porajajo v duši dobrega otroka „Ob očetovi smrti“. Med te sestavke je uvrščenih nekaj pesmic, n. pr. „Oko“, „Tvoje srce“, „Ob očetovem grobu“, „Velika noč“. Odlikuje se kratka pa krepka „Kaj bi storil?“ po izvirni, res otroško-naivni misli, ki združuje v sebi nedolžno sočutje in srd. — Da je v slovniškem pogledu knjižica lepa in čista, ni skoro treba dostavljati. Slovenski mladinoljubi, ki hočete deci dati pošteno zabavo in pouk, sezite tudi po tem zvezku!

Knjižnica za ljudstvo. Izdaje katoliško-politično društvo v Ljubljani. — S tem naslovom se je začela nova „Knjižnica“, katera bo slovenskemu

ljudstvu pojasnjevala poglobljena kulturna vprašanja s stališča, na katerem stoji „Katoliško politično društvo“. Izšel je prvi zvezek, ki ima naslov „Zadruga in njihovi nasprotniki“. Uredil dr. Janez Krek. V Ljubljani 1899. Založilo Katoliško politično društvo. Tiskala Katol. Tiskarna.“ Str. 64. Cena 5 kr. — Poleg uvoda in sklepa ima ta knjižica „Govore pri shodu gospodarskih zadrug.“ Franč. Jaklič, učitelj in voditelj dobrepoljske zadruge, govori „O pomenu gospodarskih zadrug“. Govor pojasnjuje pomen posojilnic in kmečkih zadrug, to je: društev, ki za svoje ude skupno v velikih množinah prodajajo in kupujejo. Peter Hauptman pojasnjuje trgovstvo sploh in govori na drobno „O konsumnih društvih in njih nasprotnikih“. Dr. Janez Krek pa bolj splošno popisuje „Vzajemno delovanje gospodarskih zadrug“ v prospeh vseh stanov našega naroda. Socijalno gibanje je zadnji čas precejšnje valove pognalo tudi med nami. Mi vemo, da pri takih bojih najbolj škoduje nevednost. Ta knjižica, ki obsega obilo stvarnega statističnega gradiva, hoče ljudstvu pojasniti, za kaj se boré zadruge. Takoj so se velike množice iztiskov razprodale. Želimo, da vzbudi ta knjižica živahne razprave. Naj se oglašajo stvarno, brez ozira na politiko in na osebnosti, prijatelji in nasprotniki zadrug! Pri takih strogo gospodarskih vprašanjih, od katerih je odvisno blagostanje in obstoj našega ljudstva, morajo izginiti malenkostni prepiri, strast se mora umakniti razumu, in sprejeti se mora to, kar je v korist vsemu narodu. Ako se vstopimo na trdno stališče resnice in pravice, na stališče skupnega krščanskega gibanja, ne bomo imeli škodljivih in često samo osebnih prask v političnih

listih, marveč prišli bomo do jednotnega, složnega, ljudstvu koristnega gospodarskega delovanja.

E. L.

Knjige „Slovenske Matice“ za l. 1898.

Cerkniško jezero. Spisal Jožef Žirovnik, nadučitelj v Zgornjih Gorjah. (Zabavna knjižnica „Matice Slov.“ XI. zv., za l. 1898.) Tisek J. Blasnikove tiskarne. Str. 107 in zemljevid Cerkniškega jezera (risal Albert Sitsch, učitelj v Št. Vidu nad Ljubljano.) — Najtemeljitejše spise so nam o Cerkniškem jezeru doslej podali v nemškem jeziku: Valvasor, pl. Steinberg (l. 1758.), jezuit Tomaž Gruber (l. 1781.) in dr. A. Schmidt (l. 1854.). Sedaj imamo, hvala Bogu, tudi v slovenskem jeziku lepo delo o tem čudapolnem jezeru. Ker je v letih 1886. in nsł. gozdni adjunkt V. Putick loško, cerkniško in planinsko kotlino preiskal po naročilu poljedelskega ministra, vemo sedaj o teh prirodnih skrivnostih mnogo več, nego so mogli vedeti prej imenovani pisatelji. Spis razlaga čudne pojave presihanja po prirodnih zakonih — in s tem se odlikuje pred vsemi drugimi opisi o tem predmetu. Pisatelj je marljivo porabil vsa dotična preiskovanja, pa tudi sam bistroumno opazoval okolico, ko je ondi učiteljeval več let. Pozabil ni tudi kulturne važnosti jezera. Marsikaj čitamo tudi zgodovinsko-zanimivega o teh krajih. Škoda, da se pisatelj ni odločil tudi za narodopisno stran te okolice, potem bi dobili res celoten vtisek. Sicer je pa marsikaj tudi v tem oziru omenil, n. pr. žalostne čase čarovniškega preganjanja. Gledé jezika bi pripomnili le malenkosti: Želeli bi si pri lastnih imenih naglasa, ker je jako značilen, n. pr. reče se: Dolénja vas, toda Dólenje, Górenje jezero; prebivavci teh dveh vasi so Jezérci, najvažnejša struga je Stržén (izg. Ståržen); ko voda usahne, hité ljudje na „bláta“, ne „blate“ (str. 53). Vas Sélice (str. 24) se imenuje, kolikor vem, v ljudski govorici „Zévše“, kakor ima tudi šematizem ljubljanske škofije (a. l.), prvotno torej najbrže „sélišče“, kakor Sélšček v Menišiji. „Ulrik“ (str. 23) ima neslovensko lice, a je skoro gotovo = Orljek. Beček (str. 30) treba naglasiti: Bečèk, in pisati morda: Bučèk, ker ima ime od bučanja, kakor „Bóbnarica“ od bobnenja. — Jako zanimiva je tudi pripovedka o Cerkniškem jezeru, ki jo je pisatelj pridejal ob koncu spisa: snov za pravi pravcati roman, če hočete, iz časov stavb na koléh! Slike Cerknica, Vélika Kèrlovica, mali škocijanski most, veliki škocijanski most (zunaj), isti most (znotraj) so jako lične, zlasti pa zadnja (str. 43). — Knjižica s preglednim zemljevidom bo izvrsten kažipot po tej prezanimivi okolici vsem, ki se zanimajo za prirodno lepoto, katere je tukaj, kakor še posebno poudarjamo, v obilni meri.

D.

Hrvaška književnost.

Knjige „Matice Hrvatske“ za leto 1898.

Poviest najnovijega vremena. Od godine 1815. do godine 1878. Po najboljih piscih napisao Ivan Rabar. Sa kazalom imenâ i stvari. Zagreb. Naklada „Matice Hrvatske“ 1898. Str. 527. Cena 2 gld. 50 kr. (Svjetske poviesti knjiga XII.) — „Matica Hrvatska“ izdaje med drugimi publikacijami tudi občno zgodovino za naobražene stanovce. Dosedaj je izšlo že 12 knjig ter so opisani že vsi veki razven novega in sicer doba od odkritja Amerike pa do francoske revolucije. Prva knjiga o novem veku izide med izdanji Matičnih knjig za leto 1899. Vsa ta zbirka 12 knjig pa ni niti izvirna niti jednotna, ampak prevod raznih tujih pisateljev. Le srednji vek je obdelal prof. Valla precej samostalno, kar je bilo potrebno že radi same slovanske zgodovine. Moramo priznati, da je prof. Valla svojo nalogo dobro dovršil. On je razmišljal, ko je pisal to delo, ter se ni držal robski tujih zgodovinskih avtorjev. Zato je „Matica Hrvatska“ vrlo dobro pogodila, da je izročila spiso vanje novega veka temu vestnemu zgodovinarju, ki bode znal izreči gledé verskega in narodnostnega gibanja v novem veku nepristransko sodbo.

Manj srečna je bila „Matica Hrvatska“ pri izboru pisatelja najnovejšega veka. Res je, da je morda najteže napisati zgodovino sedanjega veka, zakaj mnogi dogodki še niso dostatno razjasnjeni in končna sodba o njih še ni izrečena; zato se je pisatelj prof. Rabar tudi izjavil, da se v tej knjigi o dogodkih le pripoveduje, a ne tudi razsoja o njih. To je dobro, samo ko bi se tudi res pripovedovalo nepristransko in pa jednako in pravično o vseh narodih. Toda prof. Rabar bržkone ni pomislil, ko je začel knjigo prevajati po raznih najboljih (!) pisateljih, da so le-ti tujci, in da ni vse dobro in tudi ne dostatno, kar pišejo v svojih knjigah o Slovanih. Namera „Matice Hrvatske“ je pač bila: podati svojim členom takšno zgodovino najnovejšega veka, ki bi bila vsaj deloma zadostovala zahtevam hrvaškim in sploh slovanskim. In ravno tega ni najti v tej knjigi. Prebravši to delo, smo je kar z nejevoljo položili na stran, ker v njem so ponižani Hrvati in tudi drugi Slovani. Sedaj, ko je slovanska zgodovina že tako lepo in obširno opisana in ko se more s takimi raznimi deli okoristiti vsak slovanski zgodovinar, je izšla iz tako domoljubnega društva, kakor je „Matica Hrvatska“, knjiga, ki ne pove svojim bralcem Hrvatom in drugim Slovanom o slovanski zgodovini nič več, kakor kar se najde pri kakšnem nemškem pisatelju, ki nič ali pa prav malo mara za nas Slovane. To je, česar pisatelju te zgodovine ne moremo oprostiti. Kritika o tej knjigi je bila v hrvaških časopisih radi same hrvaške zgodovine prav ostra, a ni niti mogla drugačna biti, ker se pisatelj ni potrudil, da bi bil današnjo ustavo kraljevine Hrvaške točno in pravilno navedel, ampak jo je na mnogih mestih

opisal čisto krivo. Že to je za Hrvate žalostno. A nič manj ni tudi to, da ni pisatelj omenil škofa Strossmayera nikjer v celi knjigi, čeravno je to ime v politični in kulturni zgodovini hrvaškega naroda tako znamenito, da ga poznajo pravični tujci v tem pogledu prav dobro. Vidi se, da se je pisatelj robski držal tuje knjige, v kateri se opisuje vsak neznaten dogodek ter navajajo najneznatnejša imena posebno nemškega naroda, dočim se ime najslavnejšega Hrvata v XIX. veku niti ne omenja. In kako površno je opisan hrvaški pokret od 1835—1848. leta in pa ban Jelačić!

A še slabše nego Hrvati so obdelani v tej knjigi drugi Slovani. Slovencev skoraj ne pozna; imen Bleiweisa, Miklošiča, Slomška in Tomana zastonj iščeš v tem delu. Ravno tako ne omenja z besedico Šafařika, Hurbana, Polita in še mnogih drugih slovanskih učenjakov in politikarjev. Grško ustajo opisuje prav obširno (str. 52—62.), dočim je vsemu srbskemu pokretu za svobodo posvetil celih 16 vrstic, in vendar so zaslužili Srbi že kot Slovani, da se pove o njihovi junaški borbi (od l. 1804—1815.) za svobodo vsaj toliko kolikor o Grkih. Predaleč bi nas vodilo, ko bi hoteli dalje navajati, kako se je zatajila slovanska zgodovina v tej knjigi; to pa vendar moramo še povedati, da spada tudi pisatelj te knjige med one može, ki vidijo le v Rusiji pokvarjeno vojaško in državljansko upravo ter nesposobnost in podkupljivost ruskega činovništva, dočim je v drugih državah evropskih vse vzorno. Ni li to dokaj podobno oni pisavi, ki nas Slované tako rada blati, kjer le more? Neobhodno je potrebno, da vsak slovanski pisatelj dobro prouči in natančno pozna avtorja, katerega se hoče držati.

Zato se vrlo čudimo onim nezadovoljnežem, ki oponašajo „Slovenski Matici“, zakaj se še dosedaj ni lotila izdavanja občne zgodovine za srednje stanove, pa pri tem priporočajo samo protestantovske in nam Slovanom sovražne zgodovinske avtorje, kakršni so Schlosser, Weber, Becker in Ranke. Če bode „Slovenska Matica“ začela kdaj izdajati občno zgodovino, poiskati si bode morala pač za katoliške Slovence in za Slované sploh drugih bolj nepristranskih zgodovinarjev, katerih imamo dandanes hvala Bogu že dosti. Sicer pa bode bržkone prva naloga „Slovenske Matice“, da poskrbi za izdavanje zgodovine slovenskega naroda, ko se dokonča slovstvena zgodovina slovenska. *Iv. Steklasa.*

Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena. Sv. III. prva polovina. (S 27 slika.) Uredio dr. Anton Radić. 8°. str. 166. Cena 1 gld. 25 kr. — Ta zanimivi zbornik v rokah spretnega urednika, kateri se mu je vsega posvetil, napreduje vedno lepše. To dokazuje tudi omenjeni zvezek, kateri se začinja z razpravo Ljudevita Kube: „Narodna glazbena umjetnost u Dalmaciji.“ Z veseljem pozdravljamo Ljudevita Kuba

med „Zbornikovimi“ sotrudniki. On je prepotoval ves slovanski svet, izdal krasno delo: „Slovanstvo ve svých zpěvech“, preiskal narodne pesmi vseh slovanskih narodov, pa je izvestno gledé tega kompetenten sodnik. L. 1890. in 1892. je zapisoval narodne pesmi tudi v Dalmaciji, pa sedaj v Zborniku začinja o njih znanstveno razpravo, zastran katere nam je žal, da ni izšla vsa na jedenkrat, ker bi čitatelji dobili jasnejšo sliko. Dobro razlikuje in s primeri pojasnjuje pesem, katera se poje na deželi, od pesmi, katera se poje po mestih in njih okolici. Prva je nepokvarjena in starodavna, drugi se pozna italijanski vpliv; prva pazi bolj na besede, druga na napev. Razlika je velika, saj sam pravi: „gradovi (mesta) imaju glazbu, selo ima riječ, sliku, misao, poeziju. Oni se ponose pozlaćenom jajčanom ljupinom, u kojoj se je bjelanjak i žutanjak ili isušio, ili je izpuhnut, a sela imaju neugledni orah s naravnom, hrapavom ljuskom, no ipak sa zdravim, punim, uljevnim jedrom.“ — Za to razpravo priobčuje urednik nekaj manjih beležek. V tem zvezku završuje Josip Lovretić svoj obširni opis narodnega življenja in običajev v Otoku v Slavoniji. Beremo tu o smrti, o pogrebu in kako žalujejo za pokojnikom. V celem opisu je obilo gradiva za proučevanje narodnega življenja v Slavoniji. Še bolj dragocen je pa opis narodnega življenja in običajev iz Trebarjeva, katero leži v hrvaškem Posavju ne daleč od Siska. Skozi to vas je potoval tudi škof Tomaž Hren, ko je šel v Sisek in v Petrinjo. Trebarjevo je opisala preprosta hrvaška žena Kata Jajnerova, katera ume komaj za silo pisati, pa je opis tudi za jezikoslovce zelo zanimiv, a za njegovo točnost jamči urednik, kateri je sam iz te vasi doma. Še bolj je pa opis zanimiv zato, ker nam kaže prirojeni dar pisateljice za pripovedovanje: opisala je prav suhoparne stvari zelo prikupljivo, pozorno opazovala vsako stvarco in ostala tako verna narodnemu pripovedovanju, da se ti zdi, da pred teboj sedi in pripoveduje. Pisala je po „osnovi“, katero je akademija izdala, vendar opis še ni dovršen; letos je opisala samo prirodo in potrebe življenja. Naj bi urednik še več takih močij pridobil za „Zbornik“. Muhamed Fejzi beg Kulinović je opisal „Muhamedansku ženidbu u Bosni“, a Ivan Zorko je priobčil nekoliko pripovedek pod naslovom: „Hrvatstvo u narodnoj uspomeni Hercegovaca.“

Na koncu je: „Vjesnik“. Urednik omenja, da mu je do sedaj poslalo 69 oseb gradiva za „Zbornik“. Ne morem si kaj, da ne bi zopet opomnil naše rodoljube, kateri živé med narodom, naj se tudi oni v „Zborniku“ oglašé. Slovenci ga nimamo, naši listi nimajo prostora za take stvari, pa moramo biti hvaležni jugoslovanski akademiji, da nam je ponudila mesto v „Zborniku“, kateri bode po vsestranskem in vzajemnem sodelovanju postal pravo ogledalo narodnega življenja južnih Slovanov.

Janko Barle.

Glasba.

Venček Mariji. Napevi za Marijino družbo. Prvi zvezek. Zložil P. A. Hribar O. M. Partitura 70 kr. Vsak glas 15 kr. V Ljubljani. Založil frančiškanski samostan. Tisek „Katoliške Tiskarne.“ 1899. Mične, ljubke pesmice je podal znani g. skladatelj v tem zvezku Marijinim družbam. Zložene so v prostem, lahkem slogu. Gotovo se bodo kmalu udomačile med ljudstvom. Za Marijinimi pesmicami (15)

sledé še nekatere (5) v čast sv. Frančišku Ser. in sv. Antonu Pad. (2). G. skladatelj méni nadaljevati zbirko. Ali bi ne mogel cene malo znižati? Pesmice so nekako v sredi med strogo liturgičnim in posvetnim značajem in jako melodijozne. Namenu Marijinih družb to popolnoma ugaja. Najbolj primerne se nam zdé one, ki so zložene za štiri jednake glaso-ve. Pri shodih Marijinih družb bodo večinoma peli moški in ženski zbori posebej, mešani redko.

Razne stvari.

Frančišek Peruci.

Dné 5. svečana t. l. je umrl na Vačah upokojeni nadučitelj Frančišek Peruci. Rojen je bil l. 1824. na Brezovcu pri Ljubljani, služboval je za učitelja v Cerknici, Št. Vidu pri Vipavi, 16 let na Dolah pri Litiji in zadnjih 22 let na Vačah. Povsod je bil zelo priljubljen zaradi svoje z mirnim značajem združene vztrajne delavnosti v šoli in zunaj šole. Skrb za veliko družino (12 otrok), slaba plača in druge neugodne razmere mu niso vzele zadovoljnosti v njegovem stanu. Poleg vsega tega se je zanimal za starine. To nas veseli tembolj, ker se redkokateri Slovenec s tem bavi, dasi je Kranjsko in druga slovenska zemlja znamenita na starinah, gledé bogastva prazgodovinskih bivališč in izkopin pa celó prva v Avstriji. Peruci je včasih že na Dolah izkopaval starine z rajnim svetokriškim učiteljem Kastelicem. Mnogo je vedel o domačih izkopinah, zakaj Hochstetter, intendant dvornega muzeja, ga je imenoval v „Denkschriften“ ces. akad. znanosti l. 1879. „eine lebende Chronik aller Funde und Ereignisse in Krain“. Posebno je Peruci zasledoval obširno grobišče iz hallstattske ali ilirske dobe pri Vačah. Tu so odkrili okrog 1500 prazgodovinskih grobov in našli jako cenjene predmete, katere sta največ dobila deželni in dvorni muzej. Ostanki sežganih mrličev v raznih šarah so s kostmi pokopanih brez reda pomešani. Kakor v Hallstattu, tako so tudi na Vačah mrliče sežigali in pokopavali, v obeh slučajih pa pridevali istočasne živim najdražje reči. Sežgali so pa tudi samo spodnje dele, zgornji život zagrebli. Najbolj sloveča najdba z Vač je bronast kotel, takoiimenovana vaška situla, katera ima z veliko dovršenostjo narejene prizore iz življenja tedanjih ljudi in izpričuje visoko stopinjo takratne kovinske

tehnike. Podobne situle so tudi drugod izkopali, poleg tega orožje in čelade, kakršne kažejo vzbo- kane podobe, kar za trdno kaže, kako so bili ne-

Frančišek Peruci.

kdanji prebivalci oblečeni. Peruci je dobival od de- želnega odbora, deželnega in dvornega muzeja pri- znanja in zahvale za marljivo patrijotično sodelo- vanje. Blag mu spomin!

Fort. Lužar.

Pogovori. (Dalje.)

Pesnik Aškerc se nam zdi, ako pregledujemo njegovo oceno Cankarjevih pesmij, narobe-prerok Balaam, ki je prišel Izraelce proklinjat, a jih je blagoslovil: zakaj naš Aškerc je hotel Cankarja vrlo povzdigniti in blagosloviti, toda v istini ga je potlačil v smrdljivo soparo mestne propalosti.

Kakor pa radi priznavamo recenzentu kolikor toliko npravne resnobe in npravnega čustva, tako moramo odločno obsojati Aškerca pesnika, kadar nam podaje krščanske verske predmete ali take, ki so z vero sorodni. Aškerca pesnika vleče neka usodna sila mnogokrat na versko polje. Zares je to polje za dobrega pesnika jako bogato vzvišenih predmetov, ob katerih utelešene kaže svoje vzore. Veliki pesniki so radi zahajali na to polje, in celó ne-verní ali ne-katoliški pesniki, n. pr. Göthe, Schiller... so obdelovali krščanske verske predmete dostojno, veličastno. Toda — kakor je dovolj znano — naš pesnik kaže prav posebno veselje za to, da jemlje krščanskim predmetom ves krščanski značaj in jih poriva na stališče navadne, semtertje tudi smešne vsakdanjosti. Prav zanimiva študija bi se dala napisati z naslovom: „Aškerčevo krščanstvo.“ In prav ta študija naj bi pokazala, ali je Aškerčevo „krščanstvo“ res to, kar imenujemo krščanstvo. Zanimivo ob tem je še nekaj drugega. Pri pesniku Aškercu ne nahajamo v krščanskih verskih stvarih samo onega znanja, kakršno imajo v obče omikani možje, temveč pogostoma stopa na dan Aškerc bogoslovec, mož, ki se je bavil s krščanskimi bogoslovnimi nauki. Seveda ni težko umeti tega, ako pomislimo, da je ta pesnik katoliški duhovnik, ki je še nedavno opravljal katoliško svečeniško službo.¹⁾

Naš pesnik je objavil letos v Zvonovi 4. števil. „legendo“ z naslovom „Aglaja“. Ker je ta pesmotvor jako značilen v prej omenjenih ozirih, oglejmo si ga natančneje!

Pesnik nas je v duhu postavil v veliki rimski amfiteater, v kolosej. V koloseju so se borili gladijatorji, tu so pred mnogoštevilnimi gledavci divjim zverem metali kristijane. Tu v koloseju stoji pred rimskim pohotnim občinstvom, pred cesarjem Neronom in njegovimi senatorji, pred umetniki — slikarji in kiparji —, pred poganskimi žrci

¹⁾ Čeprav ni ta razmera Aškerčeva v javnosti neznana, vendar bi je ne bili omenjali, ako bi ne dajal pesnik sam povoda za to. Objektiven recenzent ima pred očmi najprej pesnikova dela; na njegove razmere gleda le toliko, kolikor treba, da ga umeva. A prav Aškerca ne umeva nihče, ako se ne spominja, da je po stanu katoliški duhovnik, zatorej tudi poučen v bogoslovnih vedah. Ali je tem vedam prijazen ali ne, ali jih ima za resnične ali ne, to obširno razkazovati ni naša stvar, marveč naj bi pojasnila poprej označena študija. Dostavljamo le še, da je g. Aškerc popustil svojo duhovniško službo na Štajerskem in je sedaj mestni arhivar v Ljubljani.

prekrasna krščanska deklica Aglaja — naga. Vsi upirajo vanjo poglede.

Kako od vseh strani vse vame zije!
Kako požira tisoč svetlih me oči
s pogledi gladnimi! . . . Kam naj se skrijem?
Pokrij, odeni me, o Bog, in s čim zakrij!

Bog bi jo lahko zagrní, saj ima po drevju listja dosti in trave visoke po travnikih in žita po polju:

Jaz naga tu stojim . . . kako me, ah, je sram!

Zato moli k Bogu:

In vsemogočen si! Obleke pošlji!
Prinese naj mi jo iz raja angelj tvoj!
Umazan sužnji plašč vsaj naj prinese,
da z njim ogrnem hitro goli život svoj!

Nič! . . . Od nikoder pomoči nikake! . . .
No, pa me glejte! Glejte me od vseh strani,
Rimljani vi! Z lepotoj čistoj mojoj
napajajte si žejne svoje zdaj oči!

Le glej me, imperator, Nero božji!
Senatorji častiti, občudujte me!
Patriciji, vojaki, sužnji rimski . . .
ve žene in dekleta, ogledujte me!

Da lepa sem! O mnogo lepih Grkinj
že Sirakuza moja porodila je;
in mnogo rožic takih-le cvetočih
po vrtilih svojih bujnih že vzgojila je.

Da, krasna sem! Slikarji in kiparji,
le glejte me! Kaj ne, da vzoren sem model
za kako Venero, Junono vašo?
Rad videl bi me bil kak Fidijs, Apel . . .

Da, krasna sem! Odvedite me v tempelj,
postavite me kot boginjo na oltar!
Poklekajte pred mano, me moleči!
Prinašajte najlepših rož mi vsak dan v dar!

Da tako tudi v ironiji nikakor ne govori krščanska devica, to je jasno vsakemu razsodnemu človeku. Aglaja hvali sama svojo lepoto, hvali na dolgo, in to priča, da se je dovolj zaveda, da je v zrcalu svoj obraz vsaj tako dolgo ogledovala kakor evangelijsko knjigo.

Pač se sedaj mahoma zasuče mišljenje mučenice tako-le:

Ne, ne! . . . Naj tu ostanem v koloseju!
Oh, odpri že se, odpri, grozni ta zapah!
Kje libijski so levi krvoločni?
Raztrgajte v areni tukaj me na mah!

Umrjem rada, ah, kako pač rada!
Že vidim ženina . . . odprto je nebo . . .
Že plava mi naproti bog moj Kristus . . .
Oteta sem! . . . On sam, on sam drži me za roko . . .

toda v tem položaju, ki ga slika pesnik, je ta preobrat nenaraven. Čitatelja prosim, naj čita vse navedene kitice same nepretrgoma in potem naj se vpraša: kako se neki družita zadnji dve kitici s prejšnjimi? In kako naj sodimo o stvari sami, ki jo opevata zadnji kitici? Ali izražajo istino, da je Aglaja res „oteta“, da jo „Kristus drži za roko“? Ako bi bilo tako, bi jo Kristus vsaj oblekel ali obdal s kakim neprozornim sijajem, da ne bi gledavci še nadalje nerodno vanjo zi-

jali. A pesnik opeva ogledovanje golega telesa še dalje tako na dolgo, da ni o kakem resničnem „otetju“, o kakem „bogu Kristusu“ ne duha ne sluha. Torej si Aglaja tu samo domišlja, da je oteta in da vidi, kako ji „bog Kristus“ naproti plava; to je njena sladka omama, prijetna iluzija. Saj Bog, ki „ima po drevju listja dosti“, se je dal poprej brez uspeha prositi, da bi Aglajo odel.

Ali sedaj ne vidi čitatelj, kako zna naš pesnik krščanski predmet — in to je v posebnem pomenu mučeništvo — pretvarjati v navaden predmet razburjene domišljije? Dokler Aglaja sodi o svoji lepoti, govori sicer jako zavestno, toda po istini: ko pa je prestopila na nadnaravno ali čudežno polje, objame jo prevara, kruta istina pa traja še nadalje, za sramežljivo devico pravo mučeništvo, a našemu pesniku ugodna prilika za razmotrivanje — ne mučeništva, ali krščanstva, ali bodočega življenja, temveč za razmotrivanje golega telesa. Pa čujmo pesnika samega!

Pomnimo, da plava mučenici „bog Kristus“ naproti in jo „že drži za roko“! In med tem veli *Nero*:

Senator Casca, grešnik stari, he!
Kaj nisi se je še nagledal, slišiš?
Saj gledaš jo z očmi in usti kar!
Kaj ne, da ti je všeč ta Grkinja?

In *Casca* odgovarja:

Mi hercle, caesar! Ta bi zapeljala
še mene starca v gluposti največje!

Iz tega bi se zdelo, da se Aglaja v amfiteatru ni vedla s posebno mučeniško dostojnostjo, ki bi bila vzbujala usmiljenje. No, Casca ni preveč sebičen, temveč svetuje Neronu, naj obdrži deklico zase. A Neron pozveduje, kaj misli o tej lepotici „poeta *Crispus*“. Ta nič posebnega ne misli, razven da se mu zdi Aglaja olimpska boginja. Bolj navdušen še je kipar *Evgenij*, ki ga je pozval Nero, da naj sodi o Aglaji: Evgenij si jo želi imeti za model Afrodite. Še živeje in obširneje govori o Aglajini lepoti slikar *Kallistus*. Del za delom telesa ogleduje in občuduje, pa sklepa iz tega, da „to dekle spaja vse popolnosti, ki iščemo umetniki jih mi na lepi ženski“. Naposled pa zatrjuje, da je telo lepe ženske lepote ideal.

Take izjave so omečile Nerona:

Nero: Pa bodi, no! Poskusim jo oteti¹⁾!
Živi naj dekle! Prej pa odpovej
krščanski svoji blodnji se in zmoti!
Ta trmasta in trdovratna stvar!
Vsa zatelebana je v Nazarenca!²⁾
In pa avgur Metellus . . . hahaha!
Ta ni za nič! Za nič več ni, vam pravim!
Ni mogel je spreobrniti tepec!
Ne zna več posla svojega ta revček!
Še danes dam zadaviti zato
to staro onemoglo, velo šlevo.

¹⁾ Kristus je torej nikakor ni otel istinito.

²⁾ Kako neki Nero to ve? Saj je Aglaja, ako jo sodimo po njenih besedah, še bolj zatelebana v svojo lepoto.

O, saj imam še drugih svečnikov!...
He, kje je na primer moj mladi Rufus?
Pošljite ponj! Takoj naj gre v areno!
Naj spreobrne Grkinjo mi lepo,
izbije naj iz glave ji krščanstvo!
A da opravi dobro posel svoj,
žrec Rufus jamči sam mi z glavojo svojo!...

In ker je Rufus goreč fanatik in zna govoriti na srce, zato upa Nero, da Aglajo gotovo izpreobrne, in da bo deklica darovala bogovom. In res, kako uren je Rufus!

Saj že tam doli je pri njej v areni!
Glej, že stoji vam pred Aglajoj Rufus!
Kako navdušeno ji govori!
Kako pesti (!) jo in ji prigovarja!¹⁾
Le potrpite, Casca, Crispe in
Eugeni in Kalliste, potrpite!
Živela bo Aglaja! Rufus moj,
Fanatik mladi — ta jo reši, reši!

Da, goreč je Rufus.

Rufus: Res, nočeš, Aglaja? . . . O čuj, o čuj!
Rotim te, rotim te, bogovom daruj!
Zataji mi Krista! Eh, kaj je kristjan? itd.

A temu prigovarjanju odvrne Aglaja:

Ne, ne — nikdar!
Ne trudi se zame, o ti barbar²⁾!

Rufus ne odneha:

Rufus: Res, nočeš, Aglaja? Potem, potem
brez vspeha od tebe iti ne smem!
Zastavil sem glavo in život svoj,
da trmo upognem in ponos tvoj . . .
Nazaj več ne morem . . . zatorej naprej!
Naj gleda še moja zdaj smrt kolosej!
Čim dalje bolj vidim, kak krasna si³⁾
Ko zvezda si svetla in jasna si!
Oh, škoda, Aglaja, za tvoje telo,
če levi ga lačni mi zdaj požro!

In tako se vnema zanjo, da pravi:

Brez tebe živeti ne mogel bi sam . . .
Oh, raje jaz tvoji se veri udam!
Ker tu ne bom mogel več zreti te,
pa gledal na onem bom sveti te! — —
V Elizij tvoj pojdem s teboj, v tvoj raj;
tam ljubil te bom jaz vekomaj!
Čuj, caesar auguste! I jaz sem kristjan!

Tako torej je prišel Rufus do krščanskega prepričanja! Takih nebes se nadeja! Kot bogoslovec vé g. Aškerc dobro, da je treba za krščansko vero milosti božje ali notranjega razsvetljenja, zlasti za tako naglo izpreobrnjenje, kakoršno opeva tukaj. A ta nad vse veličastni, vzvišeni, božji notranji vpliv, ki prestvari človeku srce, da se oklene Boga, je naš pesnik potlačil v obliko prav naravne zaljubljenosti, in zato lahko umevamo, da so takemu izpreobrnjencu nebesa — žensko telo.

Tako je Aškerčevo krščanstvo! (Dalje.)

¹⁾ Zares, prizor za bogove!

²⁾ Da, *barbar*, to je nekako jedina pravična beseda o tem počenjanju. Da bi le ne bila samo zaradi rime! Ali pa ni tudi barbarsko, nago mučenico v dolgi legendi kot predmet pesmotvora staviti bravcu pred oči? Bravci naj primerjajo umetniški okus ga. Aškerca z okusom slavnega slikarja Gabrijela Maxa v sliki „Zadnji pozdrav“.

³⁾ Kako duhovito! Skoro gotovo Rufus sistematično proučuje svoj predmet, da ga spozna „čim dalje bolj“.